

Zašto su važni doprinosi za mirovinsko osiguranje?

Karlović, Gorica

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:319698>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-24**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

Gorica Karlović

Zašto su važni doprinosi za mirovinsko osiguranje?

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Fakultet ekonomije i turizma

„Dr. Mijo Mirković“

Zašto su važni doprinosi za mirovinsko osiguranje?

Završni rad

Gorica Karlović

JMBAG: 0303081379, redovan student

Studijski smjer: Financijski menadžment

Kolegij: Javne financije

Znanstveno područje: Društvena znanost

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Financije

Mentor: prof.dr.sc. Sandra Krtalić

Pula, rujan 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____GORICA KARLOVIĆ_____, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, ___20.09._____, ___2021_____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ GORICA KARLOVIĆ _____ dajem
odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile

u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom
_____ ZAŠTO SU VAŽNI DOPRINOSI ZA MIROVINSKO
OSIGURANJE? _____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst
trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u
Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice
(stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim
srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga,
slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, ___20.09.2021._____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. POJAM, VRSTA I ZNAČAJ MIROVINSKIH SUSTAVA	2
2.1. Pojam mirovinski sustavi.....	2
2.2. Vrste mirovinskih sustava	3
2.3. Funkcija i značaj mirovinskog sustava	3
2.5. Doprinosi za mirovinsko osiguranje	7
3. MIROVINSKO OSIGURANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ OD 1990. DO 2020. GODINE	13
3.1. Prva mirovinska osiguranja koja su se javila u Hrvatskoj	13
3.2. Razvoj mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj između Prvog i Drugog svjetskog rata	15
3.3. Mirovinsko osiguranje u Hrvatskoj od 1945. do 1990. godine	16
3.4. Mirovinski sustav nakon Domovinskog rata u Hrvatskoj.....	18
3.5. Mirovinska reforma iz 1999. godine	19
3.6. Mirovinska reforma iz 2002. godine.....	20
3.7 Mirovinsko osiguranje danas	21
3.8. Vrste mirovina	26
3.9. Analiza mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj od 1990. do 2020. godine.....	29
3.9.1. Udio rashoda za mirovinsko osiguranje u BDP-u.....	39
4. ZAKLJUČAK	41
LITERATURA	42
POPIS GRAFIKONA.....	47
POPIS TABLICA.....	47
SAŽETAK	48
SUMMARY.....	49

1. UVOD

Mirovinski sustav može se definirati kao skup više pravnih normi to jest odredbi, ali i kao skup financijskih i administrativnih institucija kojima je glavni zadatak regulacija osiguranja rizika od starosti, gubitka hranitelja i/ili invalidnosti. Tijekom stogodišnjeg razdoblja u različitim državama diljem svijeta mirovinski sustavi mijenjali su svoje definicije, doživljavali mnogobrojne reforme, financirali se na različite načine, osigurali različite vrste osiguranika te osiguravali od različitih rizika. Mirovinsko osiguranje prema vrsti možemo podijeliti na mirovinsko osiguranje u vidu međugeneracijske solidarnosti te individualiziranu kapitaliziranu štednju. U Republici Hrvatskoj mirovinski sustav danas funkcionira kao model sustava s udjelom međugeneracijske solidarnosti i dva vida kapitalizirane štednje.

Ovaj rad ima četiri poglavlja, od kojeg je prvo poglavlje uvod, a zadnje poglavlje zaključak. U drugom poglavlju definiramo što su zapravo mirovinski sustavi, koje vrste mirovinskog sustava postoje te koje funkcije i zadaće obavlja. Objašnjavamo doprinose za mirovinsko osiguranje kao temeljne prihode kojima se financiraju mirovine i prikazujemo promjene doprinosa u Hrvatskoj od 1994. do 2020. godine. Ujedno, je prikazano zašto je država odnosno javni sektor intervenirao odnosno zašto se država uključila u sustav mirovinskog osiguranja.

U trećem poglavlju izvršena je analiza mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1990. do 2020. godine pri čemu se analizirao razvoj sustava, provedene mirovinske reforme, struktura osiguranika i vrsta mirovina.

Cilj rada je prikazati i analizirati ulogu doprinosa u financiranju mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj. Metode znanstvenog istraživanja rada koje su korištene u ovom radu su: metoda analize, metoda sinteze, povijesna metoda, metoda dedukcije, statistička metoda i metoda deskripcije.

2. POJAM, VRSTA I ZNAČAJ MIROVINSKIH SUSTAVA

Postoji više definicija mirovinskih sustava. Jurković u svojoj knjizi „Javne financije“ mirovinske sustave definira kao zbir pravnih normi te financijskih i administrativnih institucija kojima se nastoji definirati i kontrolirati osiguranje od starosti, invaliditeta ili pak gubitka hranitelja. Mirovinski sustav slobodno se može nazvati jednim od najznačajnijim elementom sustava socijalne zaštite (Jurković, 2002.).

Svaka osoba kada dođe u fazu života kada više nije sposobna ostvariti plaću, tada joj se nudi mirovina koju je ostvarila tokom svog radnog vijeka, te joj ta mirovina predstavlja ključni izvor zarade odnosno izvor za plaćanje osnovnih troškova za život (Deskar-Škrbić i Šimović, 2020).

Stoga pojednostavljeno možemo reći kako je svrha postojanja mirovinskog osiguranja da osiguranicima omogući primanja kojima će moći zadovoljiti svoje potrebe za život kada oni ne budu više radno aktivni.

2.1. Pojam mirovinski sustavi

Mirovinski sustav čine nekoliko podsustava čija definicija zavisi od kategorije u kojoj se nalazi osiguranik, odabiru načina financiranja, načinu upravljanja mirovinskim fondom, raspodjele imovine i sličnog. Mirovinski sustav egzistira na razini cijele države te kao takav ostvaruje mogućnost sustavnog prikupljanja sredstava putem doprinosa osiguranika i isplate mirovina te drugih novčanih primanja osiguranika te članova obitelji osiguranika čija prava se temelje na mirovinskom osiguranju.

Mirovinski sustavi mogu biti javni ili privatni, zavisno o tome da li mirovinskim fondovima upravlja privatna financijska institucija ili država. Ovisno o tome da li država prisiljava odnosno obavezuje svoje osiguranike na plaćanje doprinosa iz kojih se financiraju mirovine, mirovinski sustavi mogu biti ili obavezni ili dobrovoljni (Jurković, 2002.).

Također, mirovinski sustavi mogu biti namijenjeni svim građanima (tada je riječ o univerzalnim mirovinskim sustavima), a da se financiraju putem poreza te drugima javnim

prihodima, ili da se mirovinski sustav temelji na osiguranju zaposlenika, a da se financiraju putem doprinosa zaposlenika i poslodavaca.

Mirovinski sustavi mogu biti definirani davanjima što znači da su mirovine unaprijed određene posebnom formulom koja služi za izračun mirovina, a država garantira isplatu tih istih mirovina. Osim davanjima, mirovinski sustavi mogu biti definirani doprinosima što ustvari podrazumijeva da su mirovine zavisne o uplaćenim doprinosima osiguranika u mirovinske fondove (Bežovan i Baturina, 2019.).

2.2. Vrste mirovinskih sustava

Postoji više podjela mirovinskih sustava.

Prema prvoj podjeli mirovinske sustave možemo podijeliti na mirovinske tekuće raspodjele poznatije pod nazivom međugeneracijska solidarnost (eng. Pay as you go odnosno plati kako stigne) i na kapitalizirane mirovine (eng. capital funded).

Prva vrsta mirovina naglasak stavlja na raspodjelu od bogatijih prema manje bogatim odnosno siromašnim kategorijama umirovljenika. Za razliku od prve, druga vrsta mirovina odnosno kapitalizirana mirovina stavlja naglasak na osobnu odgovornost osiguranika koja je zavisna o visini mirovina o ukupno uplaćenim doprinosima i njihovoj kapitalizacija. (Jurković,2002).

Prema drugoj podjeli mirovinske sustave možemo podijeliti na starosnu, invalidsku, obiteljsku i povlaštenu mirovinu.

2.3. Funkcija i značaj mirovinskog sustava

Mirovinski sustav ima više funkcija i prednost, a neke od najvažnijih funkcija su:

- 1) Ravnopravna redistribucija dohotka svake osobe kao i njegove obitelji za vrijeme čitavog životnog vijeka
- 2) Održavanje socijalne ravnoteže te smanjenje siromaštva nakon radne aktivnosti odnosno za vrijeme starosti
- 3) Pojedinačna i nacionalna štednja.

Sve tri navedene funkcije mirovinskog osiguranja podjednako su važne, ali funkcija sustava da kako pojedincima tako i njihovim obiteljima omogući preraspodjelu potrošnje

za vrijeme njihovog čitavog životnog vijeka posebice nakon što osiguranika iz nekog razloga (starost, invalidnost, i sličnog) više nije radno sposoban ili je njegova obitelj ostala bez hranitelja je funkcija koju možemo smatrati kao temeljnim razlogom zašto uopće postoji mirovinsko osiguranje (Jurković, 2002.).

Kao što je već spomenuto mirovinski sustavi imaju značajan utjecaj na uspostavljanje te održavanje solidarnosti u društvu. Naime, unutar mirovinskog sustava odvijaju se vertikalna raspodjela dohotka što znači da se redistribucija vrši od kategorije bogatih umirovljenika prema kategoriji siromašnih umirovljenika. Također, važno je napomenuti kako se u mirovinskim sustavima provodi horizontalna raspodjela dohotka koja ide u prilog umirovljenicima koji spadaju u kategoriju umirovljenika u specifičnoj životnoj situaciji što znači da ti umirovljenici imaju ekstra troškove i iz tog razloga su im potrebna dodatna sredstva za normalni život. Neki od primjera tih specifičnih životnih situacija su umirovljenici koji imaju ovisne članove, ili članove koji su hendikepirani, mnogočlana obitelj i slično (Marušić i Bagarić, 2004.).

Opseg raspodjele ovisi o načelima na kojima počiva mirovinski sustav odnosno drugim riječima svaka država svojim zakonima i zakonskim regulativama uređuje svoj mirovinski sustav, a samim time i određuje opseg redistribucije. Tako ako uzmemo za primjer Sjedinjene Američke Države za koje možemo reći da su liberalne orijentacije, možemo uočiti kako način na koji je uređen mirovinski sustav ove države, stavlja se naglasak na privatne mirovine. Te privatne mirovine zavisne su od osobnih doprinosa osiguranika, što za posljedicu ima činjenicu kako je manja redistribucija dohotka u korist umirovljenika koji spadaju u kategoriju siromašnih umirovljenika. Ovaj model mirovinskih sustava nije tipičan na našim teritorijama. Države u Europi imaju modele javnih mirovinskih sustava koje imaju visokorazvijenu socijalnu solidarnost, a samim time i preraspodjelu dohotka koja je okrenuta više siromašnim umirovljenicima, što za posljedicu ima činjenicu da je u europskim državama znatno manja socijalna nejednakost između bogatih i siromašnih umirovljenika, što nije slučaj u SAD-u (Rismondo, 2010.).

U današnje vrijeme, većina država primjenjuje mirovinske sustave koji su zapravo kombinacija različitih shema ovisno o načinu financiranja, upravljanja, organizacije i

raspodjele. Pa shodno tomu, Hrvatska primjenjuje sustav koji ima više mirovinskih stupova.

Značaj mirovinskog sustava je u tome što o njemu ovisi ekonomska sudbina gotovo svih ljudi na svijetu. U brojnim državama diljem svijeta za mirovine se iz nacionalnog dohotka izdvajaju velika sredstva što znači da mirovinski fondovi tih država imaju poprilično velik kapital na raspolaganju (Puljiz, 2007.). Jedna od činjenica je da zemlje koje su članice Europske Unije susreću se s problemom demografskog starenja što znači da staro stanovništvo čini poprilično veliki udio u stanovništvu. Ovaj podatak je osim s ekonomsko-financijskog stajališta značajan i s političkog stajališta. Naime, nije rijetkost da neka politička stranka ili samostalni politički kandidat u svom programu spominje reforme u mirovinskom sustavu, povećanje minimalnih mirovina, pomicanje dobne granice za odlazak u mirovinu i još puno sličnih obećanja koja daju politički kandidati kako bi privukli pažnju potencijalnih glasača koji dijelom jesu u mirovini i oni koji će tek postati umirovljenici. Stoga, ne čudi da su mirovine i mirovinski sustavi često predmet stručnih, znanstvenih i političkih rasprava i razmatranja.

2.4. Razlozi koji opravdavaju državnu intervenciju

Mirovinsko osiguranje čini jedan od stupova države blagostanja. Država blagostanja je društveno-ekonomski poredak prema kojemu se država obvezuje pružati usluge socijalne zaštite članovima društva. Glavni ciljevi države blagostanja je rast odnosno povećanje društvenog blagostanja i preraspodjela dohotka (Vukorepa, 2012.).

Postoje tri temeljna razloga koja opravdavaju intervenciju države na mirovinski sustav.

Jedan od glavnih razloga koji opravdava državnu intervenciju kod mirovinskog osiguranja je cilj poboljšanja ekonomskog sustava kojeg imaju starije osobe kroz preraspodjelu dohotka. Iako je već opće poznato da kada bi pojedinac samostalno odvajao od svojeg dohotka imao bi veću mirovinu nego što će je imati kada ostvari prava za odlazak u mirovinu, razlog postojanja mirovinskog osiguranja i opravdana državna intervencija na njega je nedostatak dalekovidnosti kod pojedinaca. To znači da pojedinci kada bi bili prepušteni sami sebi da štede za svoje mirovine, postoji rizik da ne bi štedjeli ili ne bi dovoljno uštedjeli za svoje dane u mirovini (Šimović i Škrbić-Deskar, 2020.).

Kod mirovinskog osiguranja paternistička uloga koju ima država dolazi do izražaja. Mirovinsko osiguranje nije opcionalno odnosno ono je obavezno i zbog toga doprinose su primorani plaćati svi koji su u radnom odnosu, te na taj način sebi i članovima svoje uže obitelji osiguravaju određenu visinu imovine, dok se briga države iskazuje putem osiguranja da se te mirovine redovito isplaćuju kada osiguranici ostvare svoje pravo na njih (Jelčić i Jelčić, 1998.).

Ako se zanemari uloga države, potrebno je postaviti pitanje može li stvarno samo tržište osigurati dovoljnu rentnu u starosti? Svaka osoba kada kupuje osiguranje (koje je privatno) ima mogućnost da uravnoteži vlastitu potrošnju tokom čitavog života. Pojedinaac to može postići tako što plaća premiju onda kada ostvaruje visok dohodak i na taj način smanji svoju tekuću potrošnju te na taj način ostvari mogućnost primanja adekvatne rente u starosti. Kako će poslovati osiguravatelj to zavisi o prosječnom očekivanom trajanju života kupaca osiguranja. Ova vrsta sustava pogodna je za one s očekivanom iznadprosječnom životnom dob, ali je zato vrlo nepovoljna za one s ispodprosječnom životnom dobi. Kod tržišnog načina osiguranja mirovinske rente javlja se problem zbog asimetričnih informacija. Asimetrične informacije u ovom kontekstu odnose se na činjenicu da kupac osiguranja zna više o svojem zdravlju, a samim time i o očekivanoj životnoj dobi nego što to zna osiguravatelj. Asimetrične informacije za posljedicu imaju negativnu selekciju na tržištu jer će se više osiguravati oni ljudi s iznadprosječnom životnom dob, a osobe s ispodprosječnom životnom dob od osiguranja će odustati. U krajnjem slučaju može doći do cjelokupnog urušavanja tržišta osiguranja. Negativnoj selekciji i cijelom tom procesu može još dodatno pridonijeti i pojava moralnog hazarda. Moralni hazard odnosi se na individue koje ne štede ili nedovoljno štede za svoju starost odnosno umirovljenje jer taj pojedinac osjeća kako će mu država pravovremeno pomoći, i onda s tim svojim uvjerenjem ignorira svoje privatno osiguranje i vlastitu štednju za budućnost (Šimović i Škrbić-Deskar, 2020.).

Postoji i opcija da niti jedan osiguravatelj ne želi ponuditi mirovinskog osiguranje i u tom slučaju pojedinci bi bili ponovno prepušteni sami sebi. U ovoj mogućnosti leži još jedan odgovor na pitanje koji su opravdani razlozi za državnu intervenciju u području mirovinskog osiguranja.

Ovo nije slučaj samo u Hrvatskoj, u većini država mirovinsko osiguranje je obavezno i kao takvom država pruža određenu materijalno-pravnu zaštitu starijim osobama.

2.5. Doprinosi za mirovinsko osiguranje

Doprinosi za socijalno osiguranje su vrsta obveznih i direktnih nameta čija je temeljna funkcije financiranje sustava socijalnog osiguranja neke države. Doprinosi su prema svojim obilježjima namjenski prihodi koji nemaju jedinstveni karakter niti spadaju pod proračunske prihode (Jelčić , 2001.). S obzirom da su doprinosi za mirovinsko osiguranje vrsta doprinosa za socijalno osiguranje, doprinose za mirovinsko osiguranje možemo definirati kao oblik parafiskalnih davanja. To znači da su doprinosi za mirovinsko osiguranje obvezna davanja koja se prikupljaju od strane fizičkih i pravnih osoba, a njihova temeljna zadaća je financiranje mirovinskog sustava.

Barbara Jelčić u svojoj knjizi „Javne financije“ doprinose za socijalno osiguranje definira kao prisilne prihode nasuprot kojih se nalazi jedinstvena protunaknada (osiguranje u slučaju rizika od bolesti, nezaposlenosti, invalidnosti, nesreće i starosti) što znači da je kod socijalnog osiguranja između usluge i doprinosa uspostavlja (točnije nastoji se uspostaviti) određeni odnos ekvivalencije (Jelčić, 2001.). Porezi, za razliku od doprinosa, nemaju obilježje ekvivalencije, što je jedna od temeljnih razlika između poreza i doprinosa. Ipak, potrebno je naglasiti kako odnos ekvivalencije između usluga socijalnog osiguranja s jedne strane i doprinosa s druge strane ne proizlazi iz stroge primjene načela ekvivalencije kao što je slučaj u privatnom sektoru osiguranja. Za razliku od poreza, kod sustava socijalnog mirovinskog osiguranja vremenski pomak između trenutka kada obveza plaćanja započinje je duži i uglavnom obuhvaća cjelokupno razdoblje aktivnog radnog vijeka. Zbog ove karakteristike sustava socijalnog mirovinskog osiguranja kao posljedica javlja se slaba vremenska međuovisnost te uvjetovanost između doprinosa i protuusluge budući da će jedinstvena protunaknada biti ostvarena kasnije ili do njenog ostvarivanja ne mora niti doći jer je nesigurna, a i visina protunaknade nije jasno utvrđena. Sa ekonomskog stajališta i sa stajališta efekta koje doprinosi za socijalno osiguranje imaju za građane neke države možemo zaključiti kako je razlika između doprinosa za socijalno osiguranje i poreza minimalna. U prilog ovom zaključku ide i činjenica da od kada su uvedene različite mjere interpersonalne raspodjele (tu se misli primjerice na

uvođenje minimalne mirovine) ekvivalentni odnos između doprinosa i protuusluga još više slabi, pa se u toj situaciji doprinosi za socijalno osiguranje pretvaraju u „poreze sličnih prisilnih namjenskih davanja“ (Jelčić i Jelčić, 1998).

Osiguranici kada uplaćuju doprinose za socijalno osiguranje nisu sigurni da će osigurani rizik ikada nastupiti i hoće li oni koristiti socijalno osiguranje. No, kada se osigurani rizik dogodi, osiguraniku će se isplaćivati unaprijed određena naknada iz sredstava koji su prikupljeni osiguranikovom uplatom doprinosa. Osiguranici koji su uplaćivali doprinose na račun fonda za socijalno osiguranje i kod kojih se nije javio osigurani rizik neće dobiti ništa. Na ovaj način se pomoću doprinosa vrši preraspodjela dohotka (Petrović, 2007.).

Temelja uloga doprinosa za mirovinsko osiguranje je financiranje sustava mirovinskog osiguranja. Sve više država diljem svijeta ima problema s financiranjem socijalnog osiguranja, posebice s financiranjem mirovinskog i zdravstvenog osiguranja. Hrvatska se nalazi u skupini država koje imaju problem smanjenja broja osiguranika i povećanja broja korisnika mirovinskog osiguranja. Posljedica takve gospodarske situacije je otežana mogućnost financiranja izdataka za mirovinsko osiguranje doprinosima. (Jelčić i Jelčić, 1998.).

Osnovni elementi doprinosa su: osnovica doprinosa, stope doprinosa, obveznik doprinosa te razna oslobođenja i olakšice plaćanja doprinosa.

Obvezni doprinosi za osiguranje u Republici Hrvatskoj dijele se na (Kesner-Škreb, 2003.) :

- Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti (stopa doprinosa je 15%)
- Obvezno mirovinsko osiguranje za starost na temelju individualne kapitalizirane štednje (stopa doprinosa je 5%)
- Obvezno zdravstveno osiguranje i obvezno zdravstveno osiguranje za slučaj ozljede na radu i profesionalne bolesti (stopa doprinosa je 16,5%)

Doprinosi za mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti dijele se na doprinos za mirovinsko osiguranje koji se temelji na generacijskoj solidarnosti i na dodatni doprinos za mirovinsko osiguranje koji se temelji na generacijskoj solidarnosti za staž osiguranja koji se računa s povećanim trajanjem. Doprinosi za mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje dijeli se na doprinos za mirovinsko osiguranje koje se temelji na individualnoj kapitaliziranoj štednji i na dodatni doprinos za mirovinsko osiguranje koji se temelji na individualnoj kapitaliziranoj štednji za staž osiguranja koji se izračunava s povećanim

trajanjem. Doprinosi obveznog mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti uplaćuju se u Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, a doprinosi za mirovinsko osiguranje iz drugog stupa uplaćuju se u obvezne mirovinske fondove prema vlastitom odabiru osiguranika(NN 147/02).

Doprinosi se mogu ubirati na plaću odnosno na teret poslodavca i iz plaća odnosno na teret zaposlenika. U Hrvatskoj se od 2003. godine doprinosi za mirovinsko osiguranje računaju isključivo iz bruto plaće zaposlenika, dok se doprinosi za zdravstveno osiguranje računaju na bruto plaću (Petrović, 2007.).

Kada je riječ o počecima doprinosa za socijalno osiguranje, iako postoje zapisi o doprinosima još u 13. i 14. stoljeću, njemačkog kancelara Otta von Bismarcka možemo smatrati jednim od začetnika socijalnog osiguranja, a samim time i doprinosa. Naime, Bismarck je za vrijeme svog mandata, točnije 1889. godine, uveo državu blagostanja i prihvatio ideje koje su kasnije dobile naziv socijalno osiguranje. Nakon nekoliko godina i druge države su odlučile primijeniti Bismarckovu ideju o socijalnom osiguranju. Države koje su se odlučile za primjenu Bismarckovog modela socijalnog osiguranja svojim građanima su isplaćivale razne naknade koje su zapravo bila svojevrsni nadomještaj za izgubljeni dohodak zbog starosti, nekakve bolesti, ozljeda koje su nastale na radnom mjestu, invalidnosti ili nečeg drugog što je sprječavalo osiguranika da sam zarađuje svoj dohodak. Kako je vrijeme prolazilo, te naknade postajale su sve izdašnije pa je financiranje socijalnog osiguranja postajalo sve problematičnije. Problem financiranja socijalnog osiguranja nije ostao u prošlosti. Naime i danas, protivnici socijalnog osiguranja često navode kako je financiranje ovog oblika osiguranja veoma problematično jer često manjka sredstava za financiranje naknada. Pošto su doprinosi za mirovinsko osiguranje vrsta socijalnog osiguranja, kritičari mirovinskog osiguranja često mirovinski sustav prikazuju kao veliki i težak teret za državnu ekonomiju odnosno državni proračun, a kao jedno od mogućih rješenja znaju navoditi da bi svaki pojedinac trebao individualno štedjeti za svoju mirovinu (Kesner-Škreb, 2003.).

Iako se u trećem poglavlju detaljnije objašnjava povijest mirovinskog osiguranja, a samim time i doprinosa, kada je riječ o povijesti doprinosa za mirovinsko osiguranje u Hrvatskoj, kao jedan od najznačajnijih zakona može se izdvojiti Zakon o socijalnom osiguranju

radnika (skraćeno ZOR). Zakon o socijalnom osiguranju radnika usvojen je 1922. godine za vrijeme vladavine kralja Aleksandara I. Karađorđevića. Zakon o socijalnom osiguranju radnika sadržavao je bismarckova načela socijalnog osiguranja, a jedno od tih načela bili su i doprinosi radnika i poslodavaca (Petrović, 2007.).

Idući posebno važan zakon koji se odnosi na doprinose za mirovinsko osiguranje je Zakon o doprinosima za obavezna osiguranja koji je izglasan 1. siječnja 2003. godine. Zakon o doprinosima za obavezna osiguranja iznimno je važan iz više razloga. Jedan od tih razloga je da prema ovom zakonu doprinosi za mirovinsko osiguranje obračunavaju se isključivo samo iz plaće odnosno na teret zaposlenika. Druga važna odredba Zakona o doprinosima za obavezna osiguranja je da stopa doprinosa za mirovinsko osiguranje je uvijek isključivo 20%. Doprinosi za mirovinsko osiguranje stoga možemo podijeliti na doprinose za mirovinsko osiguranje za prvi stup koji iznosi 15% i na doprinose za mirovinsko osiguranje za drugi stup koji iznosi 5%. Doprinosi za mirovinsko osiguranje iz prvog stupa odnose se na generacijsku solidarnost, ali i na ekstra doprinos za mirovinsko osiguranje koji se temelji na generacijskoj solidarnosti za staž koji se izračunava s povećanim trajanjem. Doprinosi za mirovinsko osiguranje za drugi stup odnose se na doprinose koji se temelje na osobnoj kapitaliziranoj štednji kao i na dodatne doprinose za mirovinsko osiguranje koji se temelje na osobnoj kapitaliziranoj štednji za staž osiguranja koji se računa s povećanim trajanjem (Kesner-Škreb, 2003.).

I danas doprinosi za mirovinsko osiguranje obračunavaju se onako kako je utvrđeno Zakonom o doprinosima za obavezna osiguranja iz 2003. godine (Petrović, 2007).

Doprinosi odnosno stope doprinosa za mirovinsko osiguranje iz i na plaću u Hrvatskoj mijenjali su se kroz povijest. U tablici 1. prikazana je promjena doprinosa od 1994. godine do 2020. godine.

Tablica 1. Promjene stopa doprinosa u Republici Hrvatskoj od 1994. do 2020. godine

GODINA	Stope doprinosa IZ plaće			
	Mirovinski	Zdravstveni	Zapošljavanje	Doplatak za djecu
1994.	13,5%	7,5%	2,0%	2,5%
1995.	12,75%	7,0%	1,9%	2,2%
1996.	12,75%	7,0%	Od 01.01. do 31.07. 1,9% Od 01.08. 0,85%	2,2%
1997.	12,75%	7,0%	0,85%	2,2%
1998.	Od 01. do 31.01. 12,75% Od 01.02. 10,75%	Od 01. do 31.01. 7,0% Od 01.02. 9,0%	0,85%	Od 01. do 30.06 2,2% Od 01.07. -
1999.	10,75%	9,0%	0,85%	-
2000.	10,75%	9,0%	0,85%	-
2001.	10,75%	9,0%	0,85%	-
2002.	10,75%(5,75% I.stup, 5,00% II.stup)	9,0%	0,85%	-
2003.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2004.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2005.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2006.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2007.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2008.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2009.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2010.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2011.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2012.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2013.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2014.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2015.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2016.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2017.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2018.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2019.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
2020.	20%, (15% I.stup, 5% II.stup)	-	-	-
GODINA	Stope doprinosa NA plaću			
	Mirovinski	Zdravstveni	Ozlijede i profesionalne bolesti	Zapošljavanje
1994.	13,5%	7,5%	-	-
1995.	12,75%	7,0%	-	-
1996.	12,75%	7,0%	-	Od 01.08. 0,85%
1997.	12,75%	7,0%	-	0,85%
1998.	Od 01. do 31.01. 12,75% Od 01.02. 10,75%	Od 01. do 31.01. 7,0% Od 01.02. 10,75%	-	0,85%
1999.	10,75%	10,75%	-	0,85%
2000.	Od 01. do 31.05. 10,75% Od 1.06. 8,75%	Od 01. do 31.05. 9% Od 01.06. 7,0%	-	0,85%
2001.	8,75%	7,0%	-	0,85%
2002.	8,75%	7,0%	0,47%	0,85%
2003.	-	15%	0,5%	1,7%
2004.	-	15%	0,5%	1,7%
2005.	-	15%	0,5%	1,7%
2006.	-	15%	0,5%	1,7%
2007.	-	15%	0,5%	1,7%
2008.	-	15%	0,5%	1,7%
2009.	-	15%	0,5%	1,7%
2010.	-	15%	0,5%	1,7%
2011.	-	15%	0,5%	1,7%
2012.	-	Do 30.04. 15% Od 01.05. 13%	0,5%	1,7%
2013.	-	13%	0,5%	1,7%
2014.	-	13% Od 01.04. 15%	0,5%	1,7%
2015.	-	15%	0,5%	1,7%
2016.	-	15%	0,5%	1,7%
2017.	-	15%	0,5%	1,7%
2018.	-	15%	0,5%	1,7%
2019.	-	16,5%	-	-
2020.	-	16,5%	-	-

Izvor: Računovodstvo Revizija i financije, 2020. g.

Iz tablice 1. može se zaključiti kako su se doprinosi poprilično često mijenjali od 1994. godine pa sve do 2002. godine. Razlozi zašto su se stope doprinosa tako često mijenjale leži u tome što je Hrvatska tada bila tek osamostaljena demokratska država koja je trebala preći s planskog na tržišno gospodarstvo te je često uvidjela nedostatak važećeg zakona i zbog toga često vršila promijene i nadopune zakona.

Analizirajući tablicu 1. možemo zaključiti kako su od 1994. do 2003. godine u Hrvatskoj postojali doprinosi na plaću koji su se dijelili na mirovinske doprinose, zdravstvene doprinose, doprinose za ozljede i profesionalne bolesti te doprinosi iz plaće koji su se dijelili na mirovinske doprinose, zdravstvene doprinose, doprinose za zapošljavanje i na doplatak za djecu.

Od siječnja 2003. godine primjenjuje se Zakon o obveznim doprinosima. Iz tablice 1. vidimo da se nakon usvajanja Zakona o obveznim doprinosima ukidaju doprinosi za zdravstveno osiguranje, ozljede na radu, zapošljavanje i dječji doplatak koji se isplaćivao iz plaće odnosno na teret zaposlenika. Također, usvajanjem Zakona o obveznim doprinosima ukidaju se doprinosi za mirovinsko osiguranje i dječji doplatak koji se zaračunavao na plaću odnosno na teret poslodavca (Kesner-Škreb, 2003.).

2012. godine smanjuje se postotak doprinosa za zdravstveno osiguranje čija se stopa doprinosa zaračunavala na plaću. Sljedeća bitnija promjena vezana uz doprinose na plaću bila je 2019. godine kada se stopa doprinosa za zdravstveno osiguranje povećava na 16,5% dok su doprinosi za ozljede i profesionalne bolesti i zapošljavanje ukinuti. Što se tiče doprinosa iz plaće oni se nisu mijenjali od 2003. godine, a razlog zbog kojeg nije bilo promjene kod ove vrste doprinosa je taj što po Zakonu o obveznim doprinosima doprinosi za mirovinsko osiguranje mogu se isključivo obračunavati iz plaće i to po stopi od 20% (15% prvi stup + 5% drugi stup mirovinskog osiguranja).

Glavni cilj ovog rada je odgovoriti na pitanje zašto su važni doprinosi za mirovinsko osiguranje. Doprinosi za mirovinsko osiguranje imaju više svrha, ali temeljna svrha doprinosa je financiranje mirovina.

3. MIROVINSKO OSIGURANJE U REPUBLICI HRVATSKOJ OD 1990. DO 2020. GODINE

Možemo reći da je mirovinski sustav jedno od civilizacijskih postignuća bez kojega danas ne možemo zamisliti moderno društvo i njegovo funkcioniranje. Ipak treba imati u vidu kako su se mirovinski sustavi i ideja o dohodcima koje će pojedinac primati nakon prestanka rada razvijali su se kroz stoljeća da bi mirovinski sustav dobio izgled i funkciju kakvu ima danas. U ovom poglavlju analiziramo hrvatski mirovinski sustav u razdoblju od 1990. do 2020. godine.

3.1. Prva mirovinska osiguranja koja su se javila u Hrvatskoj

Prvo mirovinsko osiguranje koje se temeljilo na doprinosima radnika i poslodavaca, mirovinskim fondovima i tripartitnom upravljanju javilo se sada već davne 1889. godine u Njemačkoj za vrijeme vladavine kancelara Otta von Bismarcka, kojeg smo već spominjali kao začetnika socijalnog osiguranja. Kako to već biva, taj oblik socijalnog zakonodavstva proširio se diljem Europe, posebice po kontinentalnom dijelu Europe. Tako je na prijelazu između 19. i 20. stoljeća preko Austrije odnosno Austro-Ugarske Monarhije mirovinsko osiguranje „stiglo“ i do Hrvatske (Jelčić, 1988.).

Prema zapisima, prve mirovine u Hrvatskoj primali su pojedina zanimanja u državnoj službi ili vojnoj službi čije mirovine zapravo nisu primali bivši radnici nego njihove obitelji. Nikola Škrlec Lomnički¹ u svojem dijelu Nacrt zakona pokrenutih i iznesenih o pitanju javnog gospodarstva trgovine (org. Projectum legum motivatum in objecto oeconomiae publicae et commercii ferendarum, često se u raznim tekstovima i stručnim časopisima navodi samo Projectum legum kao skraćeni naziv dijela) koji je napisan 1826. godine, govori o takozvanim udovičkim blagajnama. Naime, udovičke blagajne bile su namijenjene siromašnim udovicama kojima bi se isplaćivala mirovina, a čiji muževi su bili niži državni službenici. Također, Lomnički u ovom svom dijelu navodi kako udovice čiji su

¹ Nikola Škrlec Lomnički (29.10.1729.-29.1.1799.) bio je hrvatski pravnik, kameralist te najviši državni dužnosnik u službi carice Marije Terezije u drugoj polovici 18. stoljeća na hrvatskom području. Bio je član Kraljevskog vijeća za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju od 1767. do 1779. godine i predvodio je rad na upravnim, gospodarskim i prosvjetnim reformama (Enciklopedija.hr., 2021.).

muževi bili plemići ne trebaju primati ovaj oblik državne pomoći jer zbog plemićkog statusa imaju feudalne posjede u vlasništvu te raznorazne privilegije (Jelčić i Jelčić, 1998.).

1850. godine osnovana je „Zaklada Jelačić-Bana“. Glavna svrha ove zaklade bila je davanje poticaja vojnicima koji više nisu aktivni te njihovim osiromašenim obiteljima kao i davanje subvencija obiteljima čije su članovi poginuli kao vojnici, pod uvjetom da su rođeni na područjima kraljevine: Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, te s područja srpske Vojvodine i iz vojne krajine (Rismondo, 2002.).

U prvom djelu knjige „80 godina mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj“ čiji je glavni urednik Mihovil Rismondo, detaljno je opisan razvoj bratovština odnosno osnivanje udruga uzajamne pomoći koje su bile poznate pod nazivom bratinske blagajne. Bratinske blagajne kao takve imale su velikog utjecaja na nastanak mirovinskog osiguranja. Prve bratinske blagajne osnovali su rudari, što nije neobično ako uzmemo u obzir činjenicu da je rudarski posao jedan od najrizičnijih zanimanja (Rismondo, 2002.). Bratinske udruge, ne samo u Hrvatskoj veći u cijeloj Europi male su utjecaj na nastanak mirovinskog osiguranja jer su to bila udruženja koji su zapravo preteča mirovinskog, invalidskog i drugih oblika socijalnog osiguranja kakve danas poznajemo. Prva rudarska bratinska blagajna na teritoriju današnje Hrvatske osnovana je 1833. godine u Rudama nedaleko od Samobora. Austrija je 1854. godine donijela zakon vezan uz rudare. Prema tom zakoniku vlasnik rudnika dužan je osigurati svoje radnike u rudniku od nesreća na poslu i za vrijeme starosti, određeno je da rudari uplaćuju dvije trećine doprinosa u bratinske blagajne, dok poslodavci moraju uplatiti samo jednu trećinu doprinosa i još mnogo sličnih zakona koje su donekle popravili položaj rudara (Puljiz, 2007.). Donošenje ovog zakonika za posljedicu ima veći broj osnivanja bratinskih blagajni diljem carevine, pa tako se i na području Hrvatske javlja veći broj bratinskih blagajni. Nakon rudara, u bratinske blagajne udružuju se željezničari, građevinci te tipografi. Prije Prvog svjetskog rata, većina hrvatskih banka (posebice one banke čije je sjedište bilo u gradu Zagrebu) osnivale su svoje zaklade čija je svrha bila osiguranje skromne mirovine svojim namještenicima. Pri tome trebamo razlikovati mirovine od rente i potpore. Naime, pravo na mirovine ostvarivali su djelatnici javnih i državnih službi, dok su se rente i potpore davale ostalim

službenicima. S tim da su pravo rente ostvarivali radnici koji su postali invalidi zbog nekakve nesreće na poslu, a pravo potpore ostvarivali su radnici na temelju općeg mirovinskog osiguranja u slučaju starosti te iznemoglosti (Puljiz, 2007.).

Nažalost, za vrijeme Prvog svjetskog rata zbog velike inflacije, a kasnije i propasti Austro-Ugarske Monarhije, najveći dio mirovinskih fondova osiguranja radnika i službenika su propali.

3.2. Razvoj mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj između Prvog i Drugog svjetskog rata

Kao što je već spomenuto, Zakon o socijalnom osiguranju radnika odnosno ZOR donesen 1922. godine je jedan od veoma važnih trenutaka odnosno zakonskih provedbi koje su kasnije imale utjecaj na sveukupni razvoj mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj. Ovaj zakon je imao tri glavna stavke, a to su: fondovi, doprinosi radnika i poslodavaca, i tripartitni sustav. Usvajanjem zakona za mirovinsko osiguranje utvrđeno je jedinstveno osiguranje radnika od krucijalnih socijalnih rizika poput raznoraznih bolesti i povreda koje su nastale na radnom mjestu ili pak starosti. Također, važno je napomenuti kako rizik od nezaposlenosti u to vrijeme prema ZOR-u nije spadao pod osiguranje radnika (Rismondo, 2002.).

Mirovinski fondovi financirali bi se putem doprinosa koje bi ostvarivali zaposlenici i poslodavci, dok bi se osiguranje od raznih nesreća na radnom mjestu financiralo vlastitim doprinosima iz dohodaka poslodavaca. U Zagrebu je osnovan Središnji ured za osiguranje radnika (skraćeno SUZOR) u svrhu kvalitetnijeg i uspješnijeg provođenja ZOR-a. U to vrijeme prema Zakonu o socijalnom osiguranju radnika mirovinsko osiguranje financiralo se putem doprinosa, a doprinose su plaćali i vlasnici odnosno poslodavci i radnici (3% na zagarantiranu zaradu), treba napomenuti da se u to vrijeme primjenjivalo načelo kapitalizacije. U to vrijeme dobna granica za odlazak u mirovine bila je 70 godina, što je bila jako visoka granica. Osim dobne starosti od 70 godina, drugi uvjet za odlazak u mirovinu bila je invalidnost radnika koji nije sposoban zaraditi trećinu zarade zdrave osobe iz iste kategorije (Rismondo, 2002.).

Zakon o socijalnom osiguranju iz 1922. godine bio je poprilično napredan za to vrijeme, ali zbog političke i gospodarske situacije u cijeloj kraljevini, zakon se počeo provoditi tek

1937. godine (Puljiz, 2007.). Osim mirovinskog osiguranja radnika, osnovano je i mirovinsko osiguranje službenika. Do početka Drugog svjetskog rata oformila se još nekolicina profesionalnih oblika mirovinskog osiguranja koji su bili namijenjeni za određene kategorije radnika (npr. novinari, trgovci, obrtnice, bankovni činbenici, itd.) (Rismondo, 2002.).

Unatoč situaciji, za vrijeme Drugog svjetskog rata nastavljeno je sa provođenjem zakona o mirovinskom osiguranju zaposlenika. Za vrijeme postojanja Nezavisne Države Hrvatske usvojen je Zakon o osiguranju radnika koji je zapravo samo obična adaptacija Zakona o osiguranju radnika koji je donesen u Kraljevini Jugoslaviji. Središnjem uredu za osiguranje radnika u Zagrebu za vrijeme Pavelićeve vladavine promijenjeno je ime u Središnjicu osiguranja radnika. Ipak, što se tiče same organizacije mirovinskog osiguranja nisu se desile nikakve značajne promjene koje bi mogli spomenuti (Rismondo 2002.).

Ne smijemo zaboraviti da se radi o ratnom razdoblju, pa se raznorazni zakoni o socijalnom osiguranju nisu ni mogli primjenjivati u tim ratnim okolnostima. Također, tu je i činjenica da je pretežno hrvatsko stanovništvo u razdoblju između dva svjetska rata bilo seljačko, te da je imalo veoma malo radnika u industriji. To je za posljedicu imalo da problem socijalnih osiguranja zaposlenika nije na listi prioriteta rješavanja problema, jer je bilo puno važnijih problema poput primjerice rješavanje seljačkih dugova. Problem radnika radikalnije će se početi obrađivati tek nakon kraja Drugog svjetskog rata, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj (Puljiz, 2007.).

3.3. Mirovinsko osiguranje u Hrvatskoj od 1945. do 1990. godine

Problem radnika i njihovih mirovina kao što se može vidjeti traje već dugo. Značajnije promjene desile su se nakon 1945. godine kada je Hrvatska postala dio socijalistički uređene Jugoslavije. Odmah godinu dana nakon kraja rata, donesen je Zakon o socijalnom osiguranju radnika koji se zvanično počeo provoditi 1947. godine. Sustav je u to vrijeme funkcionirao na način da su doprinosi radnika i poduzeća odlazili u državni proračun iz kojeg su se financirale mirovine i ostala socijalna davanja (Jelčić, 1988.).

Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje broj umirovljenika 1946. godine je bilo 10.104, s tim da kada govorimo o strukturi umirovljenika u to vrijeme najveći udio su činili invalidi što je direktna posljedica rata. Za četiri godine broj umirovljenika

drastično povećao na čak 67.771, drugim riječima rečeno na devet zaposlenih osiguranika dolazio je tek jedan umirovljenik (Puljiz, 2007.)

Zbog već spomenutog naglog rasta umirovljenika u Jugoslaviji dolazi do raznih reformi po pitanju mirovinskog osiguranja odnosno provodi se decentralizacija i počinje se provoditi samoupravni elementi u vođenju i mirovinskog osiguranja i mirovinskim fondovima. Prve promjene počele su 1952. godine kada se u republikama koje su sačinjavale Jugoslaviju oformljuju zavodi za socijalno osiguranje koji su pod nadzorom i upravom skupština i samoupravna tijela koji su sačinjeni od predstavnika radnika i od uprave poduzeće (Jelčić, 1988.).

Mirovine pojedinih kategorija poput sudionika NOB-a, zaslužni građani, djelatnici policije, pripadnici vojske i drugi, financirale su se iz državnog proračuna, dok su se mirovine „običnih“ umirovljenika financirale putem doprinosa zaposlenih.

Godine 1954. odvojeno je zdravstveno osiguranje u posebnu granu što je omogućilo razvoj mirovinskog i invalidskog osiguranja, a osam godina kasnije dolazi do značajnijih promjena u načinu organizacije, ali i u načinu financiranja mirovinskog osiguranja. Naime, od 1962. godine formiraju se zajednice socijalnog osiguranja koje su bile samoupravne organizacije. Te zajednice socijalnog osiguranja bile su na razini općina, republika i federacije. U to vrijeme osnovani su i fondovi za mirovinsko i invalidsko osiguranje (Jelčić, 1988.).

Sljedeća važnija promjena u mirovinskom sustavu desila se tek 1980. godine kada je utvrđeno mirovinsko osiguranje individualnih poljoprivrednika. Poljoprivrednici su morali plaćati doprinose koji su se temeljili na katastarskim prihodima te ostalim prihodima, dok je država učestvovala na način da je sufinancirala mirovine određenih kategorija umirovljenika.

Iako je Jugoslavija prema Ustavu i političkom uređenju bila socijalistička država, kada je riječ o mirovinskom osiguranju Jugoslavije ono je bilo uređeno više po uzoru na države Zapadne Europe koje su bile pretežno liberalne države i tako im je i bio uređen mirovinski sustav, za razliku od država Istočne Europe koje su uglavnom bile socijalističke države (Rismondo, 2002.).

Do kraja sedamdesetih godina 20. stoljeća u Hrvatskoj je bilo više invalidskih umirovljenika nego što je bilo starosnih umirovljenika. Broj starosnih umirovljenika nadvisio je broj invalidskih umirovljenika u 1980. godini.

Osamdesetih godina, pred sam završetak socijalističkog razdoblja dolazi do negativnih promjena u omjeru umirovljenika i osiguranika, a osim promjene u omjeru problem je stvarala i činjenica da se Jugoslavija našla u ozbiljnoj gospodarskoj krizi. Kao što to već ide, zbog gospodarstva koje se našlo u recesiji, došlo je do otežanog zapošljavanja. Što na kraju rezultira sa financijskom krizom mirovinskog sustava. To je razdoblje obilježila i jedna nespecifičnost. Naime, unatoč gospodarstvu koje se nalazi u recesiji i financijske krize mirovinskog osiguranja, tih godina mirovine su dostigle maksimalnu razinu u odnosu na plaće koje su imali zaposlenici (Puljiz, 2007.).

3.4. Mirovinski sustav nakon Domovinskog rata u Hrvatskoj

Hrvatska kao samostalna država mirovinsko osiguranje je uredila Ustavom Republike Hrvatske koji je usvojen u prosincu 1990. godine (Puljiz, 2007.). Nedugo nakon usvajanja Ustava provedene su i izmjene u Zakonu o mirovinskom i invalidskom osiguranju individualnih poljoprivrednika. Prema novom Zakonu o mirovinskom i invalidskom osiguranju individualnih poljoprivrednika republički fondovi za mirovinsko osiguranje radnika, samostalnih privrednika i individualnih poljoprivrednika zamijenili su samoupravne interese zajednice koje su postojale u Jugoslaviji (Rismondo, 2002.).

Osim spomenutog, neposredno nakon osamostaljenja Hrvatske nisu provedene nikakve značajnije reforme koje su utjecale na mirovinsko osiguranje. Hrvatska je zadržala sustav međugeneracijske solidarnosti koji je naslijedila od Jugoslavije (Puljiz, 2007.). Za razliku od država koje su slijedile Zapad, Hrvatska nije razvila niti privatno niti strukovno mirovinsko osiguranje unatoč tome što je Hrvatska prije Drugog svjetskog rata imala jedan oblik takovog osiguranja. Treba spomenuti da pred sam kraj socijalističkog razdoblja u Hrvatskoj oformljeno je prvo kapitalizacijom financirano dobrovoljno društvo „Royal mirovinsko osiguranje“ čija su se osiguravajuća društva ustvari bavila životnim rentnim osiguranjima (Rismondo, 2002.).

3.5. Mirovinska reforma iz 1999. godine

Negativna demografska kretanja, niska dobna granica za odlazak u mirovinu, definicija invalidnosti bila je široka pa su u invalidske mirovine odlazili i oni koji nisu bili invalidi u punom smislu te riječi, i slično uzrokovalo je nepovoljno kretanje u mirovinskom sustavu što se odrazilo i na financijskom planu. Naime, zbog spomenute situacije izdatci odnosno njihov rast u tom razdoblju bio je veći od rasta prihoda (Rismondo, 2002.). Posljedice visokog rasta izdatak su niže mirovine čija je isplata nerijetko kasnila i veći udio mirovinskih izdataka u BDP-u. Koliko je situacija bila ozbiljna i zabrinjavajuća govori i podatak da je 1998. godine na svega sto osiguranika bilo čak 65 umirovljenika, dok je prosječna neto mirovina iste godina bila 46% prosječne neto plaće. Tu je i problem iznimno visokog udjela mirovinskih izdataka u BDP-u, pa je tako primjerice udio mirovinskih izdataka u BDP-u 1998. godine iznosio 11,95% (Marušić i Bagarić, 2004.). Zbog očigledne krize u sustavu prijeko potrebna je bila reforma. Primarni cilj obje reforme bio je stvaranje održivog mirovinskog sustava s uravnoteženim prihodima i izdatcima na duži rok. Također, jedan od ciljeva bio je i premještanje težišta odgovornosti za socijalnu sigurnost s države koja je do tada bila odgovorna na pojedinca. Procijenjeno je da ove, ali i druge ciljeve koje se želi postići reformom mirovinskog sustava može ostvariti uvođenjem hibridnog javno-privatnog sustava mirovinskog osiguranja koje bi imalo tri dijela, o čemu će se više pisati u sljedećem potpoglavlju. Prva reforma u samostalnoj Hrvatskoj državi bila je 1999. godine, a druga reforma provedena je 2002. godine (Marušić i Bagarić, 2004.).

Mirovinska reforma u Republici Hrvatskoj započela je 1. siječnja 1999. godine s provedbom Zakona o mirovinskog osiguranju (skraćeno ZOMO). Provođenjem Zakona o mirovinskom osiguranju uvjeti za ostvarivanje prava na mirovinu su postali stroži. Tako je primjerice dobna granica za odlazak u mirovinu podignuta za 5 godina, obračunsko razdoblje odnosno mirovinska osnovica koja služi za izračun mirovina više ne uzima u obzir samo zadnjih 10 najpovoljnijih godina već u obračun ulaze sve godine mirovinskog staža, itd. Pošto je prije donošenja ZOMO-a definicija invalidnosti bila je nepotpuna te veliki udio invalidskih mirovina nije bio realan, stoga prema ZOMO-u ukinuta su ili umanjena neka prava koje su do tada imali pripadnici invalidskih mirovina.

Do promjena nije došlo samo u invalidskim mirovinama. Najmanja mirovina za jednu godinu staža zamijenila je pravo na zaštitni dodatak i minimalnu mirovinu, a novina se desila i u određivanju najviše mirovine, jer je odlučeno da će se primjenjivati nova formula. Ujedno, došlo je i do promjena računanja mirovina, jer je odlučeno primjenjivanje bodovnog sistema (Puljiz, 2007.).

Reformom iz 1999. godine riješeni su mnogi problemi mirovinskog sustava. Ipak, mnogi nedostaci mirovinskog sustava i dalje su bili postojani pa je provedena još jedna mirovinska reforma. Također, treba imati u vidu kako Zakon o mirovinskog osiguranju koji je stupio na snagu još u prvom mjesecu 1999. godine imao je odgodu primjene sve do 2002. godine (Marušić i Bagarić, 2004.).

3.6.Mirovinska reforma iz 2002. godine

Jedan od glavnih razloga zašto je došlo do provođenja mirovinske reforme u 2002. godine je činjenica da zbog rata i njegovih posljedica bilo značajno manje zaposlenika odnosno radnika, dok je broj umirovljenika rastao. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (skraćeno DZS) 1996. godine omjer broja zaposlenih odnosno osiguranih i umirovljenika je iznosio 1.66:1 (Puljiz, 2007.). Smanjenje stanovnika podrazumijeva i smanjenje aktivnog stanovništva odnosno manji broj osiguranika, jer većinom državu napušta mlado, aktivno i produktivno stanovništvo, dok stariji odnosno umirovljenici ostaju u državi. U to vrijeme udio prosječne mirovine povećavao se zbog utjecaja promjena zakona koji su bili više naklonjeni umirovljenicima odnosno povećavali su umirovljenicima njihova prava. Sve spomenuto imalo je za posljedicu sve dublji jaz odnosno mirovinski deficit. Situacija je eskalirala jer je ovakav mirovinski sustav jednostavno bio neodrživ i stoga je odlučeno provesti novi korak u reformi. Odlučeno je da će s početkom 2002. godine započet proces prelaska na mješoviti mirovinski sustav kakav i danas poznajemo. Nadogradnjom Zakona o mirovinskog osiguranju iz 1999. godine, proveden je javno-privatni sustav mirovinskog fonda kroz tri stupa (Marušić i Bagarić, 2004.).

Prvi stup je obavezan i temelji se na generacijskoj solidarnosti, drugi stup je isto tako obavezan, ali za razliku od prvog supa on se temelji na individualnoj kapitaliziranoj štednji. I na kraju imamo treći stup koji je dobrovoljan, a kao i drugi stup temelji se na individualnoj kapitaliziranoj štednji. Prvi stup mirovinskog osiguranja zapravo je poboljšani PAYG (eng.

Pay as you go odnosno plati kako stigne) mirovinski sustav, što zapravo znači da visina mirovine direktno zavisi o socijalnoj preraspodjeli u korist određenih skupina, visini plaće koju prima i o dužini radnog staža koji je osiguranik ostvario. Drugi stup koji se temelji na osobnoj kapitaliziranoj štednji nakon druge mirovinske reforme postalo je obavezno za sve osiguranike koji imaju manje od 40 godina, dok su osiguranici koji su bili stari između 40 i 50 godina imali pravo samostalno odabrati žele li ući ili ne u drugi mirovinski stup (Škember i Marušić, 2008.). Središnji registar osiguranika, poznat pod kraticom REGOS osnovan je u svrhu nadzora i tehničke podrške drugog supa mirovinskog osiguranja. Treći, dobrovoljni, mirovinski stup funkcionira i zakonski je uređen jednako kao i drugi mirovinski stup jedino je razlika u tome što sudjelovanje u ovom mirovinskom stupu nije obavezno (Deskar-Škrbić i Šimović, 2020.).

Zakonom o mirovinskom osiguranju uređeno je funkcioniranje sustava, dok je Zakonom o doprinosima uređeno financiranje mirovinskog sustava. Iako je ovom reformom Hrvatska nastojala biti u korak s razvijenim državama Europe i svijeta, u Hrvatskoj cijeli teret doprinosa snose zaposlenici to jest osiguranici unatoč tome što međunarodni standardi i Međunarodna organizacija rada savjetuje odnosno preporuča da barem polovicu doprinosa snose i sami poslodavci (Petrović, 2007.).

3.7 Mirovinsko osiguranje danas

Kao što smo mogli vidjeti kroz ovo poglavlje koje ukratko prikazuje razvoj mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj put do današnjeg izgleda mirovinskog osiguranja bio je dug. Danas Hrvatska ima sustav koji funkcionira na principu minimalne mirovine, dok se kroz tri stupa mirovinskog osiguranja miješaju javni i privatni sustav (Jurković, 2002.).

U ovom djelu rada malo detaljnije ćemo razraditi drugi i treći mirovinski stup, te ćemo definirati i objasniti mirovinske fondove. Drugi stup mirovinskog osiguranja naziva se i individualnom kapitaliziranom štednjom. To znači da se u ovom stupu uplaćena sredstva bilježe na našem vlastitom računu u obaveznom mirovinskom fondu (skraćeno OMF), a tokom uplaćivanja u obavezni mirovinski fond kojeg smo mi samostalno odabrali ostvarujemo i određenu dobit odnosno prinos od ove vrste ulaganja. Iako je i ovaj stup mirovinskog osiguranja obavezan, ipak imamo određenu samostalnost jer imamo mogućnost da odaberemo mirovinski fond i kategoriju obaveznog mirovinskog fonda u

koji želimo uplaćivati. Sustav funkcionira tako što svakog mjeseca, svaki zaposlenik uplaćuje 5% mirovinskog doprinosa na svoj individualni račun u obaveznom mirovinskom fondu. Novac koji se nalazi na individualnom računu u obaveznom mirovinskom fondu ne koristi se za isplatu mirovina sadašnjih umirovljenika. Prikupljeni novac na računu u obaveznom mirovinskom fondu je individualna kapitalizirana štednja svakog zaposlenika. Drugim riječima novac koji se prikupio tako što su zaposlenici uplaćivali svakog mjeseca 5% doprinosa na račun u obaveznom mirovinskom fondu, taj novac je njihova, buduća odnosno nasljedna mirovina (Mirovinskifondovi.hr, 2021).

Kako bi bolje razumjeli obavezne mirovinske fondove potrebno je razjasniti što je to društvo za upravljanje obveznim mirovinskim fondovima, kategorije obveznih mirovinskim fondovima, vrste mirovinskih fondova i za što je zadužena HANFA.

Društvo za upravljanje obveznim mirovinskim fondovima (ili Mirovinsko društvo) je prema uređenju društvo s ograničenom odgovornošću ili dioničko društvo, a njegova glavna funkcija je da osniva obvezne mirovinske fondove te da njima onda rukovodi. Naime, mirovinsko društvo upravlja cjelokupnom imovinom mirovinskog fonda i prikupljena sredstva ulaže na tržište kapitala kako bi ostvarili prinose. U Hrvatskoj postoji ukupno četiri društva za upravljanje obveznim mirovinskim fondovima: PBZ Croatia osiguranje, AZ, Erste Plavi fond i Raiffeisen (Deskari-Škrbić i Šimović, 2020.).

Kategorije obveznih mirovinskih fondova dijele se na: A, B i C. Razlika između A, B i C kategorije je u strategiji ulaganja te prema ograničenjima članova koji imaju mogućnost da odaberu fond zavisno o tome koliko osiguranici imaju još godina do stjecanja uvjeta za odlazak u starosnu mirovinu (Miletić, 2006.).

Obvezni mirovinski fondovi koji spadaju pod kategoriju A imaju mogućnost slobodnijeg ulaganja i zbog toga su očekivani prinosi u dugom roku viši. Zbog ovih karakteristika fondovi kategorije A su namijeni osiguranicima mlađe dobi. Uvjet za odabir ove kategorije fonda je da osiguranik ima još najmanje deset godina do ostvarivanja uvjeta za odlazak u starosnu mirovinu. Kada je riječ o strukturi ulaganja fond ove kategorije minimalno 30% neto imovine fonda ulaže u obveznice koje su u vlasništvu Republike Hrvatske, članica Europske Unije ili članica OECD-a, dok maksimalno 65% neto imovine fonda smije biti uloženo u dionice čiji su izdavatelji Republika Hrvatska, članice Europske unije ili članice

OECD-a. Maksimalno 50% neto imovine fonda kategorije A može biti uloženo u komercijalne zapise i korporativne obveznice iz Republike Hrvatske, članica Europske Unije ili članica OECD-a, dok minimalno 40% neto imovine ovog fonda mora se uložiti u imovinu koja se namiruje u kunama ili u imovinu kojom se trguje (Mirovinskifondovi.hr, 2021).

Obavezni mirovinski fond kategorija B ima umjerenu strategiju ulaganja i umjereni prinos, pa je zbog tih obilježja prvenstveno namijenjen osiguranicima koji su srednje životne dobi. Za odabir ulaska u fond kategorije B potrebno je da je osiguraniku za ispunjenje uvjeta za odlazak u starosnu mirovinu ostalo još pet ili više godina. Što se tiče strukture ulaganja fond kategorije B dužan je minimalno 50% neto imovine fonda uložiti u obveznice čiji su izdavatelji Republika Hrvatska, članice Europske Unije ili članice OECD-a, također, minimalno 60% neto imovine mora se uložiti u imovinu koja služi za trgovanje ili imovinu koja se namiruje u kunama. Dok se najviše 40% neto imovine smije uložiti u dionice čiji su izdavatelji Republika Hrvatska, države članice Europske Unije i države članice OECD-a (Mirovinskifondovi.hr, 2021).

Posljednja kategorija obaveznog mirovinskog fonda je C. Ovu kategoriju karakterizira niska razina rizika i zbog toga je namijenjena onim osiguranicima koji imaju manje od pet godina do ostvarivanja uvjeta za odlazak u starosnu mirovinu. Kada je riječ o strukturi ulaganja fond kategorije C obvezno ulaže minimalno 70% neto imovine fonda u obveznice čiji je izdavatelj iz Republike Hrvatske, članica Europske Unije ili članica OECD-a, od neto imovine fonda minimalno 90% obvezno mora biti uloženo u imovinu koja služi za trgovanje ili imovinu koja se namiruje u kunama, dok se maksimalno 10% od neto imovine fonda može uložiti u komercijalne zapise i korporativne obveznice čiji su izdavatelji iz Republike Hrvatske, članica Europske Unije ili članica OECD-a. Fond kategorije C ne može odnosno ne smije ulagati u dionice (Mirovinskifondovi.hr, 2021.).

Zarada ili gubitak koji ostvari mirovinski fond na ukupno uplaćena sredstva svih svojih članova fonda zove se prinos fonda.

Što se tiče samog članstva svi mlađi od 40 godina koji se po prvi put zapošljavaju dužni su u roku od mjesec dana odabrati jedan od obaveznih mirovinskih fondova. Obrtnici, poljoprivrednici i osobe koje imaju samostalnu djelatnost isto su dužni učlaniti se u jedan

od obveznih mirovinskih fondova. Članstvo u bilo koji obvezni mirovinski fond obavlja se na šalteru REGOS-a u bilo kojoj poslovnici Fine ili online, a prilikom učlanjenja potrebno je imati osobnu iskaznicu. U slučaju da se iz nekog razloga osiguranik sam ne učlani u neko od obaveznih mirovinskih društva, REGOS će sam odnosno automatski osiguranika uvrstiti u jedan od ponuđenih fondova (Miletić, 2006.). Obavezni mirovinski fond i kategoriju obaveznog mirovinskog fonda može se promijeniti na šalteru REGOS-a u Fini ili online. OMF kojeg smo odabrali možemo promijeniti bilo kada, ali ako se želi izbjeći plaćanje naknade promjena OMF-a može se obaviti tek poslije treće godine članstva u OMF. Za razliku od OMF, kategoriju OMF može se promijeniti samo jedanput u godini, na datum rođenja osiguranika. Također, prilikom odabira nove kategorije OMF osiguranik treba imati u vidu ograničenja koja imaju A, B, i C kategorije pa tako primjerice osiguranik koji je tek počeo raditi i ima manje od 40 godina ne može se učlaniti u kategoriju C ili obrnuto. Jedino članovima kojima je do ispunjenja uvjeta za odlazak u starosnu mirovinu ostalo još deset ili više godina mogu birati prelazak u bilo koju od ponuđenih kategorija (Miletić, 2006.).

Treći stup mirovinskog osiguranja za razliku od prva dva stupa nije obavezan. Ovaj stup može se shvatiti kao dodatak koji pojedinac može samostalno odabrati. Prema vrsti treći mirovinski stup, jednako i kao drugi stup, oblik je individualne kapitalizirane štednje (Marušić i Bagarić, 2004.). Putem dobrovoljnog mirovinskog fonda prikupljaju se sredstva trećeg stupa mirovinskog osiguranja, dok mirovinska osiguravajuća društva i društva za životno osiguranje imaju zadatak da obavljaju isplatu mirovina. (Godišnje izvješće 2020. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, n.d.). Osiguranici koji se odluče za uplaćivanje u ovaj dobrovoljni stup, sami donose odluku o tome koji će iznos uplaćivati, kojom dinamikom i koliko dugo će štedjeti. Doprinosi se uplaćuju na individualnim računima osiguranika u dobrovoljnom mirovinskom fondu (četo se koristi kratica DMF). Glavna karakteristika dobrovoljnog mirovinskog fonda je da svatko može štedjeti kada i koliko želi jer ne postoje ograničenja koja se odnosi na dob, primanje ili zaposlenje. Osiguranik koji odluči da želi biti član dobrovoljnog mirovinskog fonda sam bira dinamiku, visinu i trajanje uplata u ovaj fond. Prema podacima HZMO-a i HANFE u 2020. godini poslovalo je ukupno 28 dobrovoljnih mirovinskih fondova. Dobrovoljni mirovinski fondovi dijele se na otvorene i zatvorene. Razlika između otvorenih i zatvorenih mirovinskih

fondova je ta što u otvorenom fondu može štedjeti svaki građanin Republike Hrvatske, dok u zatvorenim fondovima štede samo zaposlenici odnosno članovi pokrovitelji fonda. Primjer zatvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova u Hrvatskoj su: Dalekovod, HT, HEP grupa, Croatia osiguranje, Pošta, Fina, Auto Hrvatska, ZABA, Policija, VIP, ..., (Deskar-Škrbić i Šimović, 2020.). U Hrvatskoj je manje otvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova nego zatvorenih. Posljednjih godina dobrovoljni mirovinski fondovi bilježe povećanje broja članova. Jedan od sigurnih razloga za povećanje članova u DMF je i poticaj koji država uplaćuje članovima DMF-a. Naime, po završetku svake godine država uplaćuje 15% poticaja na uplaćenu mirovinsku štednju osiguranika u toj godini. Maksimalni poticaj koja će država uplatiti za članstvo u DMF je 750 kuna, a da bi se ostvarilo pravo na maksimalni iznos poticaja potrebno je mjesečno uplatiti 417 kuna ili 5.000 kuna u jednoj godini (Mirovinski fondovi.hr, 2021). Važno je napomenuti kako osiguranici koji su članovi DMF-a svoju mirovinu u tom fondu mogu početi koristiti već sa navršenih 55 godina bez obzira jesu li još uvijek u radnom odnosu ili su u mirovini. Kada je riječ o ulaganjima dobrovoljni mirovinski fondovi sudjeluju na tržištu kapitala i ulažu u obveznice kako na domaćem tako i na inozemnom tržištu, dionice te preostale financijske instrumente sukladno s Prospektom kojeg je objavio fond. Važno je napomenuti kako svaki fond objavljuje svoj Prospekt jer se razlikuju investicijske strategije svakog DMF-a (Godišnje izvješće 2020. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, n.d.).

Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) nadležna je za kontrolu rada obveznih mirovinskih fondova i dobrovoljnih mirovinskih fondova što znači da nadgleda da li svi OMF i DMF posluju u skladu s zakonima i propisima. Svake godine HANFA izdaje godišnji izvještaj za prethodnu godinu, a u tim godišnjim izvještajima između ostalog mogu se vidjeti osnovne informacije vezane uz mirovinske fondove. Pa tako prema godišnjem izvješću HANFE za 2020. godinu može se vidjeti kako je unatoč pandemiji i svim poremećajima na tržištu koje je ona izazvala, na kraju 2020. godine neto imovina OMF iznosila 119.1 milijardi kuna što je povećanje za 5,7% u odnosu na prethodnu godinu. Osim neto imovine, obvezni mirovinski fondovi bilježe porast članova pa je tako na kraju 2020. godine u OMF bilo 2,1 milijuna članova što je porast za 2,3% u odnosu na 2019. godinu. Također, u ovom izvještaju može se vidjeti kako je 2020. godine najveći broj odnosno čak 93,6% osiguranika odabrao kategoriju B, dok je samo 2,4% osiguranika

odabralo članstvo u kategoriji C, a preostalih 4% osiguranika odabralo je članstvo u kategoriji A (Godišnje izvješće 2020. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, n.d.).

Jednako kao i obavezni mirovinski fondovi, tako i dobrovoljni mirovinski fondovi bilježe porast u 2020. godini. Neto imovina otvorenih i zatvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova iznosila je 6,7 milijardi kuna što je povećanje za 8,4% u odnosu na 2019. godinu. Ako se DMF promatraju zasebno, onda je imovina otvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova 2020. godine iznosila 5,5 milijardi kuna, a neto imovina zatvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova iste godine iznosila je 1,2 milijardi kuna. U 2020. godini broj članova dobrovoljnog mirovinskog fonda povećao u odnosu na 2019. godini i broji 380.555 članova (Godišnje izvješće 2020. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga, n.d.).

3.8. Vrste mirovina

Ovisno o uvjetima koje osiguranik ispunjava, on može ostvariti pravo na: starosnu, starosnu prijevremenu, invalidsku, invalidsku prijevremenu, obiteljsku ili povlaštenu mirovinu.

Pravo na starosnu mirovinu osiguranik ostvaruje kada navrši 65 godina života i kada ima 15 godina mirovinskog staža. Razdoblje od 2020. do 2029. godine smatra se prijelaznim razdobljem u kojem žene ostvaruju pravo na starosnu mirovinu s nižom starosnom dobi nego muškarci. Tako žene koje imaju 15 godina radnog staža u 2021. godini u starosnu mirovinu mogu ići s navršenih 62 godine i 9 mjeseci. Planirano je da 1. siječnja 2030. godine budu izjednačeni uvjeti za žene i muškarce. Pravo na mirovinu ostvaruje se najranije od prvog sljedećeg dana nakon prestanka radnog odnosa pod uvjetom da je zahtjev podnesen u roku od šest mjeseci od prestanka osiguranja (Globaldizajn d.o.o, 2020).

Pravo na starosnu prijevremenu mirovinu osiguranik stječe kada navrši 60 godina života i kada ostvari 35 godina mirovinskog staža. Razdoblje od 2020. do 2029. godine smatra se prijelaznim razdobljem u kojem žene ostvaruju pravo na prijevremenu starosnu mirovinu s nižom starosnom dobi i kraćim mirovinskim stažem nego što je to slučaj kod

muškaraca. Žene koje u 2021. godini navršše 57 godina i 9 mjeseci života i koje imaju 32 godine i 9 mjeseci radnog staža ostvaruju pravo na odlazak u prijevremenu mirovinu. Polazni faktor koji služi za određivanje prijevremene starosne mirovine konstantno se smanjuje za 0,2% za svaki mjesec prijevremenog ostvarivanja prava na mirovinu prije navršenih godina života osiguranika propisanih za ostvarivanje prava na starosnu mirovinu, bez obzira na dužinu mirovinskog staža. Oni korisnici prijevremene starosne mirovine koji se odluče zaposliti do polovice punog radnog vremena za vrijeme korištenja mirovinskih prava, isplata njihovih mirovina se ne obustavlja (Logobox, 2020).

Osiguranici koji ispunjavaju uvjete staža i postojanja djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti imaju pravo na invalidsku mirovinu. Djelomičnim gubitkom radne sposobnosti smatra se kada kod osiguranika postoji smanjena radna sposobnost, a s obzirom na zdravstveno stanje, naobrazbu, životnu dob i sposobnost ne može se profesionalnom rehabilitacijom osposobiti za rad na drugim poslovima s punim radnim vremenom, ali zato može raditi minimalno 70% radnog vremena na prilagođenim poslovima koji odgovaraju dosadašnjim poslovima koje je osiguranik obavljao. Potpunim gubitkom radne sposobnosti smatra se kada kod osiguranika nastane trajni gubitak radne sposobnosti bez preostale radne sposobnosti. Radni vijek u ovakvim slučajevima računa se od 20. godine života, a odnosi se na broj punih godina od dana kada je osiguranik napunio 20 godinu života do dana kada je nastao djelomični ili potpuni gubitak radne sposobnosti (Globaldizajn d.o.o, 2020).

Pravo na prijevremenu invalidsku mirovinu imaju invalidi koji su se pomoću profesionalne rehabilitacije osposobili za obavljanje odnosno rad drugih poslova, ali nakon završene rehabilitacije nisu pronašli trajno zaposlenje. Kako bi osiguranik imao pravo na prijevremenu invalidsku mirovinu mora biti nezaposlen minimalno pet godina nakon što je rehabilitacija završila, treba imati navršenih 58. godina života te mora imati potvrdu od Zavoda za zapošljavanje da nikada nije odbio ponuđeni posao. Također, na prijevremenu invalidsku mirovinu ima pravo i invalid rada koji je poslije završene rehabilitacije nastavio raditi, ali je u međuvremenu dobio otkaz na svom radnom mjestu (Logobox, 2020).

Članovi obitelji umrlog osiguranika imaju pravo na obiteljsku mirovinu pod uvjetom da je osiguranik nakon kojeg ostvaruju pravo na mirovinu: navršio minimalno 5 godina radnog

staža ili minimalno 10 godina mirovinskog staža, bio korisnik prava na profesionalnu rehabilitaciju, ispunjavao uvjete dužine mirovinskog staža za ostvarivanje prava na invalidsku mirovinu te ako je bio korisnik starosne, prijevremene starosne ili invalidske mirovine. U slučajevima kada je smrt osiguranika nastala kao posljedica ozljede na radu ili profesionalne bolesti, članovi obitelji ostvaruju pravo na obiteljsku mirovinu bez obzira kolika je dužina mirovinskog staža osiguranika. Ako ispunjavaju određene uvijete članovi obitelji koji ostvaruju pravo na obiteljsku mirovinu su: udovac / udovica/ životni partner/ izvanbračni drug/ neformalni životni partner, dijete, roditelji, maćeha, očuh, životni partner roditelja i posvojitelj osiguranika kojeg je osiguranik ili korisnik mirovinskog prava uzdržavao do svoje smrti (Globaldizajn d.o.o ,2014). Također, pravo na obiteljsku mirovinu imaju i unučad, djeca bez roditelja-braća, sestre i druga djece koju osiguranik uzdržava ako su bez oba roditelja ili ako imaju jednog ili oba roditelja kod koji imaju potpuni gubitak radne sposobnosti , pastorčad koju je osiguranik uzdržavao i dijete preminulog životnog partnera kojeg je do svoje smrti uzdržavao osiguranik u skladu sa Zakonom o mirovinskom osiguranju i propisima vezanim o životnom partnerstvu osoba istog spola (Logobox, 2020).

Mirovine prema posebnim propisima (ili povlaštene mirovine) odnose se na pojedine skupine osiguranika koji ostvaruju prava iz mirovinskog osiguranja na osnovu posebnih zakona prema kojima se određuju blaži uvjeti za stjecanje prava i/ili povoljniji način određivanja mirovina od uvjeta propisanih općim propisom. Pod povlaštene korisnike spadaju: vojne osobe prema Zakonu o službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske, djelatne vojne osobe, profesionalni vatrogasci, policijski službenici i ovlaštene službene osobe pravosuđa, članovi posade broda u međunarodnoj i nacionalnoj plovidbi, radnici na poslovima razminiranja, pripadnici Hrvatskog vijeća odbrane, hrvatski branitelji iz Domovinskog rata, osobe koje su ostvarile povoljnija prava prema ranije važećim propisima iz mirovinskog osiguranja (tu se misli na borce NOR-a, pripadnike bivše JNA i pripadnike Hrvatske domovinske vojske od 1941. do 1945. godine), zastupnici u Hrvatskom saboru, članovi Vlade, predsjednik Republike Hrvatske, suci Ustavnog suda, radnici izloženi azbestu kao i radnici ugljenokopa „Tupljak“ i neke druge skupine, bivši politički zatvorenici, službenici u saveznim tijelima bivše SFRJ i redoviti članovi HAZU-a (Globaldizajn d.o.o, 2021).

Osigurancima koji ostvaruju mirovinu isključivo prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, a mirovina definirana na temelju navršenog mirovinskog staža i ostvarenih plaća je manja od najniže mirovine, tada se po službenoj dužnosti tim osigurancima određuje najniža mirovina. Najniža mirovina određuje se upotrebom mirovinskog faktora i polaznog faktora. Vrijednost najniže mirovine za jednu godinu mirovinskog staža od 1. srpnja 2021. godine iznosi 71,53 kune (Globaldizajn d.o.o, 2012.).

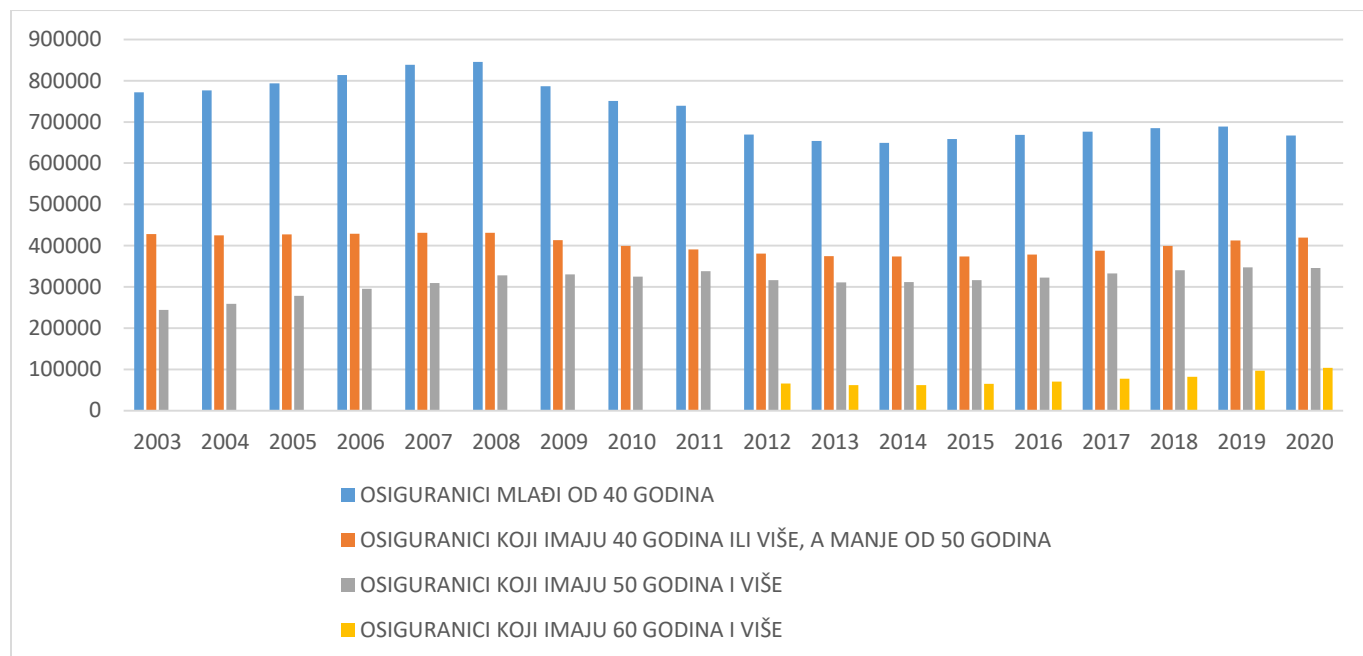
Zakonom o najvišoj mirovini, najviša mirovina izračunava se tako što se ukupni mirovinski staž osiguranika koji je iskazan u obliku decimalnog broja pomnoži s 3,8 vrijednosnih bodova i polaznim faktorom, zatim se izračunati osobni bodovi pomnože s aktivnom vrijednošću mirovine i mirovinskim faktorom. Kada svota mirovine koja je izračunata prema odredbama Zakona o mirovinskom osiguranju prelazi svotu koja je definirana prema Zakonu o najvišoj mirovini, u tom slučaju određuje se svota najviše mirovine. Najviša mirovina zastupnika u Hrvatskom saboru i branitelja iz Domovinskog rata određuju se u razini dva iznosa najviše mirovine za 40 godina mirovinskog staža (Globaldizajn d.o.o, 2012.).

3.9. Analiza mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj od 1990. do 2020. godine

U ovom potpoglavlju analizirat će se sljedeći pokazatelji: osiguranici prema dobi, osiguranici prema vrsti osiguranja, odnos broja osiguranika i broja umirovljenika te održivost tog odnosa, vrste mirovina prema Zakonu o mirovinskom osiguranju, a na kraju ukratko će se obraditi i problemi visokih tranzicijskih troškova te problem visokih naknada.

U ovom dijelu ovog rada bavimo se analizom osiguranika prema dobi i vrsti osiguranja od 2003. godine do 2020. godine.

Grafikon 1. Vrste osiguranika u hrvatskom mirovinskom sustavu prema dobi u razdoblju od 2003. do 2020. godine

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2003.-2020.)

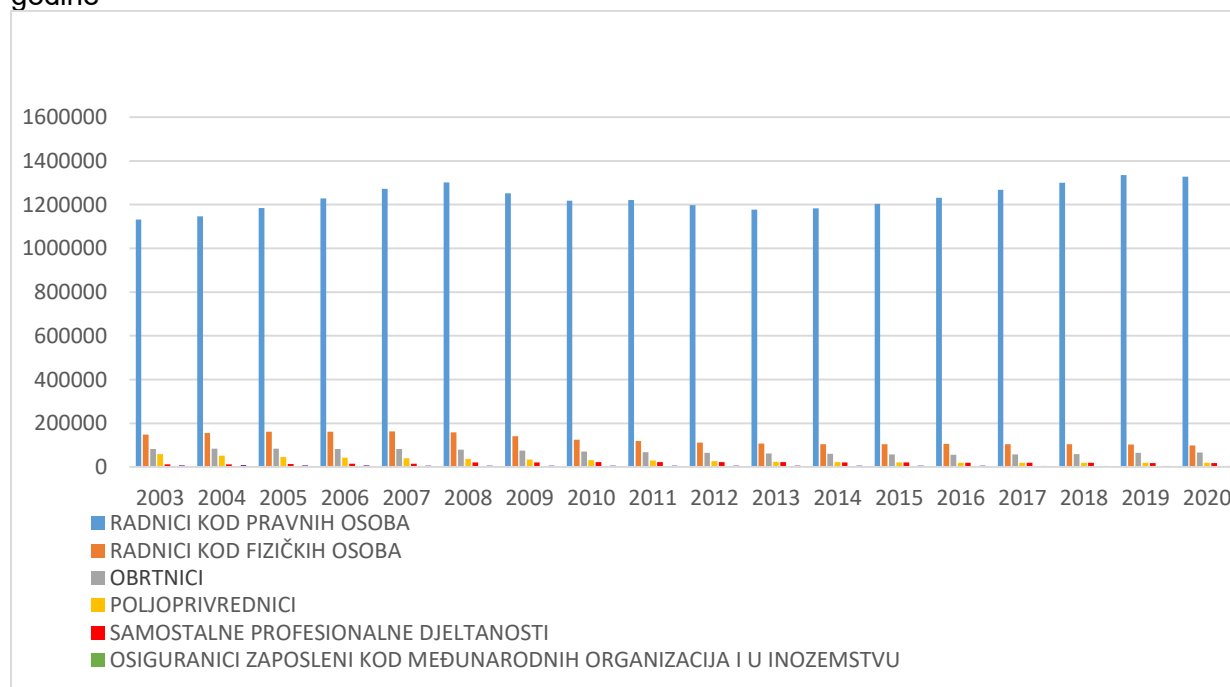
Prije same analize grafikona 1. važno je napomenuti kako je tek 2012. godine HZMO u svojim godišnjim izvještajima uveo i kategoriju osiguranici koji imaju 60 godina i više. Ono što se može odmah uočiti je da od 2003. do 2008. godine broj osiguranika mlađih od 40 godina raste, a onda od 2008. do 2020. godine broj osiguranika koji su mlađi od 40 godina drastično pada.

Ukupan broj osiguranika koji je mlađi od 40 godina 2003. godine bio je 771.819 , a 2020. broj osiguranika koji su mlađi od 40 godina pao je na 666.898. Za razliku od broja osiguranika koji su mlađi od 40 godina, osiguranici koji imaju 50 godina i više bilježe povećanje od 2003. godine. Ukupan broj osiguranika koji imaju 50 godina i više 2003. godine bio je 244.185, dok je ova kategorija 2020. godine imala 345.955 osiguranika. U promatranom razdoblju od 2003. do 2020. godine kategorija osiguranici mlađi od 40 godina brojala je najviše članova 2008. godine (845.561 osiguranih), a kategorija osiguranici koji imaju 50 godina i više najviše je imala osiguranika 2019. godine (347.186 osiguranih). Ako se uzmu u obzir ovi podatci, možemo reći kako se broj osiguranika koji su mlađi od 40 godina od 2003. godine do 2020. godine smanjio za 104.921 osiguranih.

Broj osiguranih koji imaju 50 i više godina u istom promatranom razdoblju povećao se za 101.770 osiguranika.

Možemo zaključiti kako Hrvatskoj manjka mlade radne snage, što je pak posljedica demografske situacije cijele Hrvatske. Naime, u medijima, ali i općenito autori raznih radova (npr. Bejaković P. i Akrap A. u nekoliko svojih radova obrađuju pitanje odlaska mlade radne snage iz Hrvatske) naglašavaju kako je jedan od glavnih problema što Hrvatsku napušta mlado, reproduktivno, intelektualno i prije svega radno sposobno stanovništvo. Ovo je problem koji već dugo ukorijenjen u Hrvatsku demografsku sliku. Promatrajući grafikon 1. i činjenica da se broj osiguranika koji su mlađi od 40 godina značajno smanjuje, već nas može upozoriti na negativni odnos broja osiguranika i korisnika mirovina. Zbog toga što osiguranici koji spadaju u kategoriju osiguranika koji imaju 50 ili više godina i u kategoriju osiguranika koji imaju 60 ili i više godina su osiguranici koji će „danas-sutra“ postati umirovljenici odnosno korisnici mirovina. Stoga je poželjno, i nužno potrebno, za održivost mirovinskog sustava je povećanje broja osiguranika koji su mlađi od 40 godina.

Grafikon 2. Vrste osiguranika prema osnovama osiguranja u razdoblju od 2003. do 2020. godine

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2003-2020.)

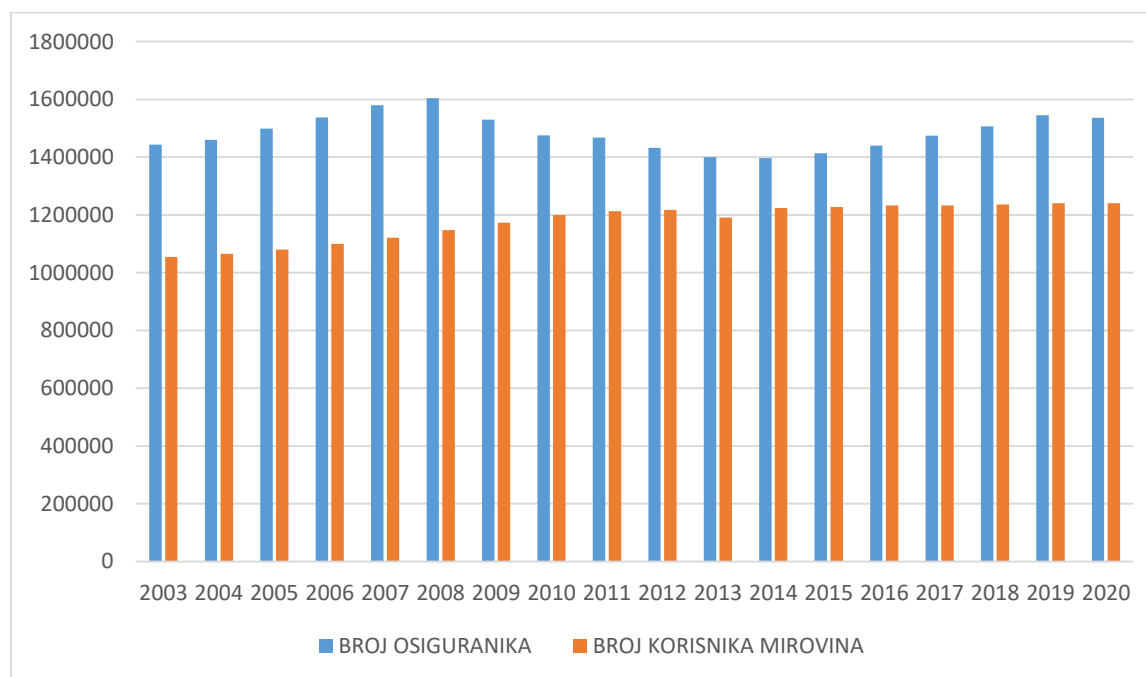
Na grafikonu 2. vidimo kako od 2003. godine do 2020. godine konstantno najviše ima osiguranika koji su osigurani kao radnici kod pravnih osoba, a nakon toga najčešći osiguranici prema osnovama osiguranja su radnici kod fizičkih osoba.

Broj osiguranika kod pravnih osoba 2003. godine bilo je 1.131.308, a 2020. godine taj broj se povećao na 1.328.242 osiguranika. Stoga, možemo reći kako se u promatranom razdoblju broj osiguranika kod pravnih osoba povećao za 196.934 osiguranika. Sljedeća kategorija osiguranika koja poslije pravnih osoba ima najviše korisnika je radnici kod fizičkih osoba. Radnici kod fizičkih osoba 2003. godine imali su 148.568 osiguranika, a 17 godina kasnije broj osiguranika pao je na 99.210, što je smanjenje za 49.358 osiguranika. U promatranom razdoblju najveće smanjenje desilo se upravo u kategoriji radnici kod fizičkih osoba. Također, i osiguranici u kategoriji poljoprivrednici su se smanjili. Ukupan broj osiguranika koji pripadaju kategoriji poljoprivrednika 2003. godine bio je 59.226 osiguranika, a 17 godina kasnije u ovoj kategoriji bilo je svega 19.214 osiguranika. To znači da se od 2003. do 2020. godine smanjio broj poljoprivrednika kao osiguranika za 40.012. Hrvatska se već dugi niz godina suočava s problemom da se jako mali broj mladih ljudi bavi poljoprivredom. Stoga smanjivanje broja osiguranika koji se bave poljoprivredom nije neočekivana jer stariji osiguranici koji se bave poljoprivredom odlaze u mirovini, a mlađi osiguranici nisu zainteresirani previše za bavljenje poljoprivredom. Osim poljoprivrednika, svake godine se smanjuje i broj osiguranika zaposlenih kod međunarodnih organizacija i u inozemstvu te produženo osiguranje. Samostalne profesionalne djelatnosti bilježe lagani porast od 2008. do 2013. godine, a nakon toga broj osiguranika prema samostalnim djelatnostima ne varira značajnije.

Jedan od glavnih problema s kojim se suočava Hrvatsko mirovinsko osiguranje je negativan omjer osiguranika odnosno zaposlenih i korisnika mirovina odnosno umirovljenika. Ovaj problem traje gotovo od Hrvatske samostalnosti, problem odnosa zaposlenih i umirovljenika pokušao se riješiti još 2002. godine kada je provedene reforma i uveden mirovinski sustav s tri stupa osiguranja. Provođenje reforme samo je djelimično riješio problem.

Problem omjera osiguranika i umirovljenika ide u ruku pod ruku sa problemom prijevremenih mirovina.

Grafikon 3. Odnos broja umirovljenika i broja osiguranika u razdoblju od 2003. do 2020. godine

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2003.-2020.)

Na grafikonu 3. odmah možemo uočiti da je broj osiguranika i broj umirovljenika gotovo pa izjednačen. Od 2003. do 2007. godine broj osiguranika i broj umirovljenika se povećava, a od 2007. godine broj osiguranika se smanjuje dok se broj umirovljenika povećava. Ukupan broj osiguranika 2003. godine iznosio je 1.443.995, dok je broj korisnika mirovina iste godine iznosio 1.054.549. Broj osiguranika 2020. godine povećao se na 1.536.300 osiguranika, dok se broj korisnika mirovina povećao na 1.241.085. Stoga, možemo reći kako se u promatranom razdoblju broj osiguranika povećao za 92.305 osiguranika, a broj korisnika povećao se za 186.536 korisnika. Drugim riječima u istom vremenskom intervalu broj korisnika mirovina dvostruko brže je rastao od broja osiguranika.

Omjer broja korisnika mirovina i broja osiguranika 2020. godine bio je 1:1,24, što znači da je u 2020. godini 1.24 zaposlenika radilo za mirovinu 1 umirovljenika. U razdoblju od 2003. godine do 2020. godine najbolji omjer broja osiguranika i broja korisnika bio je 2007. godine kada je omjer bio 1:1,41, dok je najgori omjer bio 1:1,14 koliko je iznosio 2014. godine (Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2020).

Ovakav odnos umirovljenika i osiguranika nije nimalo poželjan, jer ako se ništa ne poduzme kroz narednih nekoliko godina broj osiguranika izjednačiti će se s brojem umirovljenika.

Ovaj problem nije nov, on traje još od početka 2000.-te godine, a svake godine odnos između umirovljenika i osiguranika je sve manje održiv. Osim samog broja umirovljenika i zaposlenih, važnu ulogu imaju i demografski podatci poput demografskog kretanja stanovništva, negativni prirodni prirast, proces starenja stanovništva, a tu je i možda najveći problem- migracija mlade radne snage. Zbog ovih demografskih čimbenika, problematični omjer je teško popraviti. Naime, posljedice loše demografske slike je da će se u budućnosti radni kontingent² sve više smanjivati posebice u najboljim godinama za rad (koristi se i izraz prime age, misli se na dob od 25 do 54 godine), a udio starijeg stanovništva (dob od 65+) značajno će porasti (Deskar-Škrbić i Šimović, 2020.).

Također, ako Hrvatska ne primjeni razne demografske mjere kojima će spriječiti odlazak mladog, intelektualnog, radno aktivnog stanovništva i ne potakne porast nataliteta, opstanak trenutačno sustava gotovo pa je nemoguć jer je već sada omjer broja umirovljenika i broj zaposlenih gotovo pa izjednačen i teško održiv. Osim mjera koje je potrebno provesti kako bi se poboljšala demografska slika Hrvatske, potrebno je i uvesti promjene po pitanju proširenja radnog kontingenta. Odnosno potrebno je produžiti radni vijek i značajno pooštriti zakonski dio koji se odnosi na odlazak u prijevremenu mirovinu.

Problem ovog nimalo povoljnog omjera zaposlenika i umirovljenika pokušao se riješiti provođenjem mirovinske reforme 2019. godine, a glavna karakteristika ove mirovinske reforme bila je da se radni vijek zaposlenika produži s 65 na 67 godina života.

Kada je predloženo da se u mirovinu odlazi s navršenih 67 umjesto s navršenih 65 godina i da se oštrije kažnjava odlazak u prijevremenu mirovinu, razna sindikalna udruženja imali su jako burnu reakciju na tu ideju. Pa je tako inicijativa pod nazivom „67 je previše“ nakon što je skupila dovoljno potpisa građana uspješno spriječila da se dob za odlazak u mirovinu povisi s 65 na 67 godina (Deskar-Škrbić i Šimović, 2020.).

² Pod radnim kontingentom smatra se radon aktivno stanovništvo (muškarci u dobi od 15 do 65 godina i žene u dobi od 15 do 60 godina) koji zapravo okvir ponude redne snage u gospodarstvu neke države.

Sindikalci, i pripadnici inicijative često su navodili kako zaposlenici koji imaju 65 i više godina ne mogu više obavljati jednako kvalitetno svoj posao kao i mladi zaposlenici. To je djelomično i istinito, pogotovo za poslove koji su fizički jako zahtjevni. Kao protuargument ekonomisti predlažu ideju da samo dio zanimanja imaju radni vijek do 67. godine života, a druga zanimanja do 65. godine života, zavisno o obujmu i težini posla.

Mirovinska reforma 2019. godine na kraju je provedena odnosno odluka koja je donesena o mirovinskoj reformi 2019. godine ostala je na snazi, ali što se tiče odlaska u mirovinu odlučeno je da se u mirovinu i dalje odlazi s 65 godina.

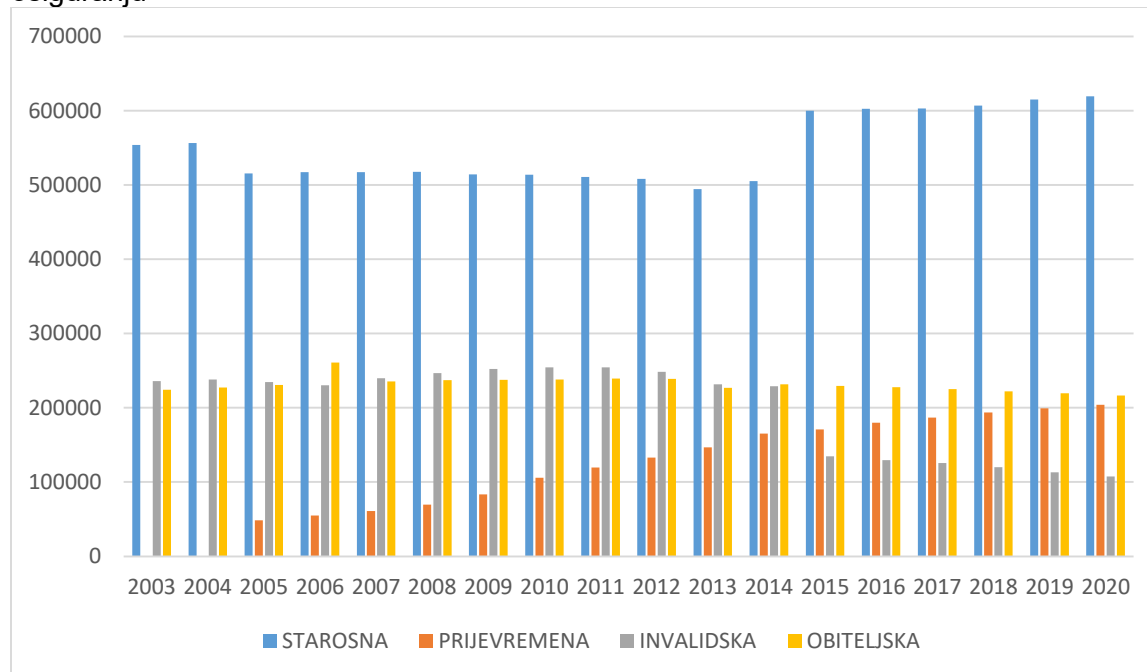
Inače u prilog ideji o produženju radnog vijeka kao jednog od rješenja ovog problema ide i činjenica da većina razvijenih država članica Europske unije imaju radni vijek do 67. godine, a neke i više. Prema podacima iz izvješća Europske unije o primjerenosti mirovina iz 2018. godine u Danskoj i Nizozemskoj radni vijek je do 67. godine, dok države poput Irske i Ujedinjenog Kraljevstva planiraju u bliskoj budućnosti produžiti radni vijek do 68. godine. Finska planira do 2027. godine pomaknuti granicu za odlazak u starosnu mirovinu čak do 70. godine, ali ta odluka biti će donesena zavisno o kretanju životnog doba. Države koje su u okruženju Hrvatske, a članice su Europske unije pretežito imaju ili jednaku granicu za odlazak u starosnu mirovinu ili čak i nižu granicu za odlazak u mirovinu. (Deskar-Škrbić i Šimović, 2020.).

Unatoč neuspjelom pokušaju Vlade da se radni vijek produži na 67 godina, neminovno je produženje radnog vijeka. Prema nekim analizama i predviđanjima što čeka Hrvatski mirovinski sustav za nekih desetak godina, nije nemoguće da neće biti dovoljno produžiti radni vijek na samo 67 godina. Hrvatska ima problem s niskom participacijom zaposlenih i relativno ranom dobi umirovljenja (u Hrvatskoj je prosječna starost s kojom se zaposlenici odluče umiroviti 61,7 godina života) u usporedbi s drugim državama koje su članice Europske unije. Ovaj problem nije nešto što se može tek tako zanemariti, dapače ovo je jedan od gorućih problema ove države (Akrap, 2006.).

Prije same analize broja korisnika prema vrsti mirovine važno je napomenuti dvije stvari. Prva stvar je da se grafikon 4. isključivo odnosi na podjelu vrsta mirovina prema Zakonu o mirovinskom osiguranju i ne uključuje druge podjele. Također važno je napomenuti

kako su prijevremene mirovine uvedene tek 2005. godine, pa stoga na grafikonu nema prikaza za ranije godine.

Grafikon 4. Broj korisnika mirovine prema vrsti mirovine prema Zakonu o mirovinskom osiguranju

Izvor: Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (2003.-2020.)

Na grafikonu 4. vidimo da od 2003. do 2020. godine najviše prevladavaju starosne mirovina i broj korisnika starosne imovine svake godine sve više raste. Starosne mirovine 2003. godine imale su 553.985 korisnika, 17 godina kasnije broj korisnika iznosio je 619.957, što je u promatranom razdoblju povećanje za 65.672 korisnika. Također, uočljivo je kako je od 2003. godine do 2012. godine značajni udio u strukturi mirovina imala i invalidska mirovina, što možemo djelomično tumačiti kao posljedicu Domovinskog rata. Tek nakon 2012. godine počinje opadati broj korisnika invalidske mirovine. Invalidske mirovine 2003. godine imale su 236.132 korisnika, a 2020. godine 107.357 korisnika što znači da se broj korisnika invalidskih mirovina od 2003. do 2020. godine smanjio za 128.775 korisnika. Jedan od razloga opadanja korisnika ove vrste mirovina je pooštavanje uvjeta koje je potrebno ispuniti kako bi se ostvarilo pravo na invalidsku mirovinu.

Promatrajući grafikon 4. može se zaključiti kako prijevremene mirovine bilježe konstantni rast odnosno da sve više ljudi odlazi u prijevremenu mirovinu. Podatak da veliki broj

osiguranika odlazi u prijevremenu mirovinu nije lagano zanemariva činjenica. Stoga ćemo malo detaljnije obraditi problem prijevremenih mirovina.

Problem prijevremenog odlaska u mirovinu nije neka novina. Udio korisnika prijevremene starosne mirovine u prvoj polovici 2010. godine iznosio je 21,09%. Pošto je situacija postala zabrinjavajuća sredinom 2010. godine Vlada je konačno donijela odlukom kojom je postrožila uvjete za prijevremenu mirovinu, također došlo je do promjene u načinu određivanja prijevremene mirovine (Baloković, 2011).

Prvog studenog 2010. godine na snagu je stupio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju. Ovim zakonom, odnosno ovim nadograđenim Zakonom o mirovinskom osiguranju pooštrena je mogućnost odlaska u prijevremenu starosnu mirovinu dvojakom. Ovim zakonom izjednačeni su uvjeti žena i muškaraca za postizanje prijevremene starosne mirovine, ali i uvjeti za postizanje starosne mirovine. Važna promjena vezana za prijevremene mirovine je i promjena načina na koji se određuje visina prijevremene starosne mirovine tako što je promijenjen polazni faktor. Ekonomski stručnjaci pretpostavljali su da će se nakon ovih promjena vezanih uz prijevremeni odlazak u mirovinu već 2012. godine zabilježiti pad i udio prijevremenih starosnih mirovina i da će iznositi 14.54%. Također, nadali su se kako će ove promjene rezultirati konstantnim smanjenjem prijevremenih starosnih mirovina. Kao što vidimo iz grafikona 4., taj očekivani pad korisnika prijevremenih mirovina nije se ostvario, dapače broj korisnika privremenih mirovina nastavio je rasti (Baloković, 2011.).

Jedan od glavnih problema kod prijevremenog odlaska u starosnu mirovinu je taj što dobar dio tih umirovljenika nisu samo umirovljenici koji plaćaju mirovinu već su to ljudi koji odlaze u prijevremenu mirovinu kako bi mogli imati više vremena za rad kod poslodavca koji ga neće prijaviti (Bejaković, 2002.).

Veliki postotak odlaska u prijevremenu starosnu mirovinu negativno utječe i na omjer zaposlenika i osiguranika, a samim time otežava održivost mirovinskog sustava. Jedan od prijedloga za rješavanje ovog problema je da granica za odlazak u prijevremenu mirovinu bude maksimalno 5 godina niža od granice za odlazak u starosnu mirovinu. Također, predlaže da se poveća umanjeno mirovina u slučaju odlaska u prijevremenu starosnu mirovinu, što bi možda bila najefikasnija mjera (Baloković, 2011).

Sve države na svijetu koje su usvojile kapitalizirani sustav imaju problem s velikim tranzicijskim troškovima koji su nastali prilikom prijelaza sa sustava međugeneracijske solidarnosti na sustave mirovinskih fondova kapitalizirane štednje. Iako u Hrvatskoj mirovinski sustav nije isključivo kapitalizirani, već mješoviti sustav, ipak ovi tranzicijski troškovi nisu zaobišli ni Hrvatsku. Prema nekim pretpostavkama teret koji se javlja kao posljedica financiranja tranzicijskih troškova obuhvaća razdoblje od minimalno 30 godina, a nerijetko i razdoblje i do 50 godina. Problem se javlja jer u trenutku kada svi koji su zaposleni ili barem dio zaposlenih krenu sa uplaćivanjem doprinosa koji su namijenjeni za sustav kapitalizirane štednje te dolazi do povećanja nestašice novaca u fondovima javnog mirovinskog osiguranja koji prvobitno služi za financiranje mirovina trenutanih umirovljenika. Države koje su prošle kroz transakcijsko razdoblje, bile su prinuđene raditi na rastu gospodarstva i istovremeno rješavati problem vezan uz financiranje tranzicijskog troška. Većina tih država odlučilo se da sredstva koja nedostaju za isplatu trenutanih mirovina namire s prihodima ostvarenim iz poreza odnosno drugačije rečeno odlučile su se za prevaljivanje poreza preko poreznih obveznika (Bejaković, 2019).

Osim visokih transakcijskih troškova, kritičari drugog stupa ističu visoke upravljačke naknade. Svojim članovima Hrvatski mirovinski fondovi 2011. godine naplaćivali su 0,8% ulazne naknade za svaki doprinos koji je bio uplaćen i 0.65% godišnje naknade za upravljanje sredstvima. Ako se promatra struktura i visina naknada, u tom slučaju najviše se osporava upravljačka naknada zbog toga što se ubire zajedno sa ulaznom naknadom kao i dodatni troškovi provizije, pristojbe koje su vezane uz rast imovine mirovinskih fondova. Upravljačka naknada ima značajan utjecaj na razinu iznosa štednje, što znači da upravljačka naknada čiji je iznos 0.5% umanjuje iznos koji je ostvarila štednja kroz 40 godina za otprilike 10%. Naknada za upravljanje u obveznom mirovinskom fondu 2017. godine iznosila je 0.39% godišnje od osnovice odnosno od cjelokupne imovine fonda koja je smanjena za obaveze spram ulaganja, dok se za svaku iduću godinu stopa naknade smanjuje za 7%. Pa je 2018. godine naknada za upravljanje bilježila smanjenje jer je iznosila 0.363% od osnovice (Bejaković, 2019). Stoga može se zaključiti kako se naknada za upravljanje smanjivala tijekom godina dok je imovina obaveznog mirovinskog fonda rasla. Iako slušajući i čitajući razne objave hrvatskih medija možemo dobiti drukčiji dojam, ako se usporedimo s europskim odnosno svjetskim državama onda ćemo uočiti kako

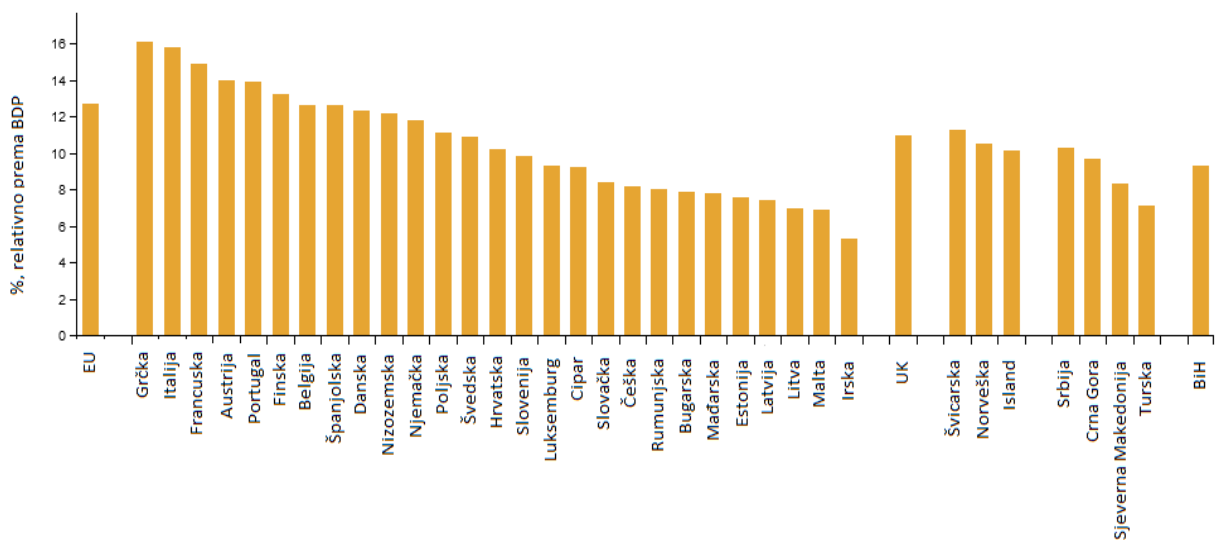
naknade hrvatskih mirovinskih fondova pripadaju skupini nižih naknada. Primjerice u Poljskoj prema podacima OECD-a za 2016. godinu ukupna naknada naplaćivala se u iznosu od 0,51%, u Slovačkoj se naplaćivala ukupna naknada od 0,94%, u Estoniji od 1.82% ukupnih ulaganja, a najvišu naknadu među zemljama koji nisu članice OECD-a imaju Albanija s 2.14% i Srbija s 2,10% od ukupnog ulaganja (Bejaković, 2019).

Naravno, ovo ne znači da nije poželjno da se zagovaraju niži iznosi naknada koje se vezuju uz mirovinsko osiguranje, već samo demantira kritike koje su date protiv kapitaliziranog mirovinskog osiguranja.

3.9.1. Udio rashoda za mirovinsko osiguranje u BDP-u

Posljednja analiza u ovom radu odnosit će se na usporedbu udjela rashoda za mirovinsko osiguranje u BDP-u Hrvatske s udjelom rashoda za mirovinsko osiguranja u BDP-u članica Europske Unije, osim s članicama Europske unije usporedit ćemo udjele izdataka za mirovinsko osiguranje u BDP-u Hrvatske s susjednim državama (Srbijom, Bosnom i Hercegovinom, Sjevernom Makedonijom i Crnom Gorom).

Grafikon 5. Udio izdataka za mirovinsko osiguranje u 2018. godini u zemljama članicama EU-a

Izvor: Europa.eu, 2018. (Dostupno na https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_pension_expenditure_and_pension_beneficiaries–22.8.2021.)

Analizirajući udio rashoda za mirovinsko osiguranje u BDP-u na razini zemalja koje su članice EU prema grafikonu 5. možemo zaključiti da prosječni udio rashoda za mirovinsko osiguranje u BDP-u je 12,7%, dok najviši udio ima Grčka u iznosu od 16,1%, a najmanji Irska u iznosu od 5,3%. Vidimo da 1/3 država koje su članice Europske Unije imaju iznad prosječni udio izdataka za mirovinsko osiguranje u BDP-u, dok preostale 2/3 imaju ispodprosječni udio rashoda za mirovinsko osiguranje. Hrvatska (10,2%) pripada skupini država koje imaju udio izdataka za mirovinsko osiguranje u BDP-u manji od prosjeka EU. Ako uspoređujemo Hrvatsku s bivšim republikama bivše države SFRJ (Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Sjeverna Makedonija) možemo vidjeti da je udio izdataka za mirovinsko osiguranje u BDP-u tih država nešto malo manji od Hrvatskog udjela, što je posljedica zajedničke političke i ekonomske prošlosti koja veže bivše republike bivše SFRJ.

4. ZAKLJUČAK

Mirovinski sustavi danas čine značajan podsustav gospodarskog sustava većine zemalja u svijetu. Uloga i funkcije mirovinskog sustava tijekom vremena doživjele su mnoge promjene s aspekta uređenja i financiranja mirovinskog sustava. No, temeljna logika funkcioniranja mirovinskog sustava vezana je za (ravnopravnu) raspodjelu dohotka te osiguranja dohotka po završetku radnog vijeka. Također, uloga mirovinskog sustava osiguranje je smanjenje siromaštva u starosti kao i nacionalne štednje.

Mirovinski sustavi u različitim državama diljem svijeta, s različitim brojem osiguranika, različitim vrsta i različitim načina financiranja različito su uređeni. No, svim mirovinskim sustavima zajedničko je da su doprinosi glavni odnosno osnovni prihodi za financiranje mirovina. Činjenica je također da ti doprinosi u različitim državama imaju različite stope i različito su definirani.

Ako s ovog stajališta razmatramo hrvatski mirovinski sustav onda možemo zaključiti da je Hrvatska doživjela brojne veće i manje reforme u sustavu mirovinskog osiguranja koje su se odnosile na pitanje vrste mirovina, doprinosa, formula kao i na druge elemente unutar mirovinskog osiguranja. Usprkos tom što su spomenute reforme dovele do pozitivnih pomaka još uvijek postoje problemi i nedostati u mirovinskom sustavu osiguranja koji su vezani uz problem demografskog starenja stanovništva, omjera zaposlenih i umirovljenika, visine granice za odlazak u mirovinu, kao i visine mirovine (izuzev povlaštene), ali i pitanje transfernih troškova te problem Hrvatskog gospodarstva.

S obzirom da je hrvatski mirovinski sustav još uvijek opterećen navedenim problemima u budućem razdoblju biti će potrebno provoditi razne mjere kako bi se poboljšalo funkcioniranje mirovinskog sustava.

LITERATURA

Knjige:

1. **Deskar-Škrbić M., Šimović H., 2020.**, *Ekonomika javnog sektora s hrvatskim primjerima*, Zagreb, Arhivalitika,
2. **Jelčić B., 2001.**, *Javne financije*, Zagreb, Informator
3. **Jelčić, B., Jelčić, B., 1998.**, *Porezni sustav i porezna politika*, Zagreb, Informator
4. **Jelčić, V., 1988.**, *Socijalno pravo u SFRJ*, Zagreb, Informator
5. **Jurković P. 2002.**, *Javne financije*, Zagreb, Masmedi
6. **Miletić, V., 2006.**, *Vodič za razumijevanje mirovinskih fondova*, Zagreb, Rifini d.o.o.
7. **Rismondo, M., (ur.) 2002.**, *80 godina mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj*, Zagreb, HZMO
8. **Vukorepa, I., 2012.** *Mirovinski sustavi: kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti*. Zagreb, Pravni fakultet

Stručni članci:

1. **Akrap, A. (2006).** 'Aktivni osiguranici i umirovljenici u Hrvatskoj: očekivani trendovi do 2031. godine', *Revija za socijalnu politiku*, 13(2), str. 127-150 Dostupno na: <https://doi.org/10.3935/rsp.v13i2.429> (1.5.2021.)
2. **Bejaković, P. (2002).** 'Evazija doprinosa za mirovinsko osiguranje', *Financijska teorija i praksa*, 26(1), str. 317-349. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/5940> (Datum pristupa: 10.08.2021.)
3. **Bejaković, P. (2019).** 'Uzroci poteškoća u mirovinskom sustavu i razlozi zašto treba očuvati kapitalizirano mirovinsko osiguranje u Hrvatskoj', *Revija za socijalnu politiku*, 26(1), str. 37-52. <https://doi.org/10.3935/rsp.v26i1.1575>
4. **Baloković, S. (2011).** 'Prijevremeno umirovljenje u Republici Hrvatskoj', *Revija za socijalnu politiku*, 18(1), str. 61-76. <https://doi.org/10.3935/rsp.v18i1.976>
5. **Bežovan, G., i Baturina, D. (2019).** 'Europski stup socijalnih prava', *Revija za socijalnu politiku*, 26(1), str. 115-122. <https://doi.org/10.3935/rsp.v26i1.1631> (10.3.2021.)

6. **Bežovan, G. (2019).** 'Evaluacija procesa privatizacije mirovinskog sustava u Hrvatskoj', *Revija za socijalnu politiku*, 26(1), str. 1-35. <https://doi.org/10.3935/rsp.v26i1.1545>
7. **Kesner-Škreb, M. (2003).** 'Doprinosi za socijalno osiguranje', *Financijska teorija i praksa*, 27(2), str. 271-273. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/5790>
8. **Marušić, Lj., i Bagarić, N. (2004).** 'Pristup socijalnim pravima u Hrvatskoj: mirovinsko osiguranje', *Revija za socijalnu politiku*, 11(1), str. 39-61. <https://doi.org/10.3935/rsp.v11i1.67> (1.5.2021.)
9. **Škember, A., i Marušić, Lj. (2008).** 'Socijalni i gospodarski aspekti uvođenja obveznog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje', *Revija za socijalnu politiku*, 15(3), str. 343-363. <https://doi.org/10.3935/rsp.v15i3.779> (10.3.2021.)
10. **Petrović, S. (2007).** 'Porez na dohodak i doprinosi za socijalno osiguranje u Hrvatskoj, 1994.-2007.', *Revija za socijalnu politiku*, 14(3-4), str. 415-426. <https://doi.org/10.3935/rsp.v14i3.732> (10.3.2021.)
11. **Puljiz, V. (2007).** 'Hrvatski mirovinski sustav: korijeni, evolucija i perspektive', *Revija za socijalnu politiku*, 14(2), str. 163-192. <https://doi.org/10.3935/rsp.v14i2.698> (10.3.2021.)
12. **Rismondo, M. (2010).** 'Hrvatski sustav mirovinskog osiguranja i europski socijalni model', *Revija za socijalnu politiku*, 17(1), str. 89-112. <https://doi.org/10.3935/rsp.v17i1.884> (10.3.2021.)

Internet stranice

1. **Enciklopedija.hr. (2021).** Škrlec Lomnički, Nikola - Hrvatska enciklopedija. [online] Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=59708>
[Pristupljeno 22.8.2021].
2. **Europa.eu. (2018).** Social protection statistics - pension expenditure and pension beneficiaries - Statistics Explained. [online] Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics->

[explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_pension_expenditure_and_pension_beneficiaries](#) [Pristupljeno 22.8.2021].

3. **Globaldizajn d.o.o ,2020.** Invalidska mirovina - Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. [online] Mirovinsko.hr. Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/invalidska-mirovina/170> [Pristupljeno 5.9.2021.].
4. **Globaldizajn d.o.o ,2014.** Obiteljska mirovina - Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. [online] Mirovinsko.hr. Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/obiteljska-mirovina/280> [Pristupljeno 5.9.2021.].
5. **Globaldizajn d.o.o ,2021.** Mirovine prema posebnim propisima - Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. [online] Mirovinsko.hr. Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/mirovine-prema-posebnim-propisima/286> [Pristupljeno 5.9.2021.].
6. **Globaldizajn d.o.o ,2020.** Prijevremena starosna mirovina - Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. [online] Mirovinsko.hr. Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/prijevremena-starosna-mirovina/168> [Pristupljeno 5.9. 2021].
7. **Globaldizajn d.o.o ,2020.** Starosna mirovina - Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. [online] Mirovinsko.hr. Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/starosna-mirovina/166> [Pristupljeno 9.5.2021].
8. **Globaldizajn d.o.o ,2012.** Kako se određuje mirovina? - Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. [online] Mirovinsko.hr. Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/kako-se-odredjuje-mirovina/188> [Pristupljeno 5.9. 2021].
9. **Logobox, 2020..** Vrste mirovina. [online] Novaczasutra.hr. Dostupno na: <https://www.novaczasutra.hr/Article/vrste-mirovina/1011#> [Pristupljeno 6.9.2021]
10. **Mirovinskifondovi.hr. , 2021.** Što su obvezni mirovinski fondovi i zašto štedite cijeli radni vijek u drugom stupu - UMFO. [online] Dostupno na: <https://www.mirovinskifondovi.hr/svijet-mirovina/sto-su-obvezni-mirovinski-fondovi-i-zasto-stedite-cijeli-radni-vijek-u-drugom-stupu/> [Pristupljeno 20.7.2021].

11. **Mirovinski sustav, 2021,** HANFA Dostupno na
<https://www.hanfa.hr/media/4135/za-web-mirovinski-sustav-2019-2.pdf>
(23.2.2021)

Službeni dokumenti:

1. **HANFA, Godišnje izvješće 2020.** (On-line) , Dostupno na:
(<https://www.hanfa.hr/media/6099/hanfa-godisnje-izvjesce-2020.pdf?fbclid=IwAR2bz0H25EOQhZ19gws81CmvURXnAFktljMYWLR99YjP7sgLQVJdrx1XcOQ> 8.7.2021.)
2. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2003.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
3. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2004.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
4. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2005.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
5. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2006.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
6. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2007.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
7. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2008.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
8. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2009.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
9. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2010.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
10. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2011.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
11. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2012.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
12. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2013.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje

13. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2014.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
14. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2015.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
15. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2016.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
16. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2017.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
17. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2018.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
18. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2019.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
19. **Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, 2020.**, Zagreb, Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje
20. **Računovodstvo Revizija i Financije, 2021.**, *Stručne informacije za 2020.godinu* (On-line),
Dostupno na: (<https://www.rrif.hr/clanak-19982/> - 11.8.2021.)

Zakoni i pravna regulativa:

1. **Zakon o doprinosima za obvezna osiguranja, NN broj 147/02**, Zagreb:
Narodne novine

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Vrste osiguranika u hrvatskom mirovinskom sustavu prema dobi u razdoblju od 2003. do 2020. godine.....	30
Grafikon 2. Vrste osiguranika prema osnovama osiguranja u razdoblju od 2003. do 2020. godine	31
Grafikon 3. Odnos broja umirovljenika i broja osiguranika u razdoblju od 2003. do 2020. godine	33
Grafikon 4. Broj korisnika mirovine prema vrsti mirovine prema Zakonu o mirovinskom osiguranju.....	36
Grafikon 5. Udio izdataka za mirovinsko osiguranje u 2018. godini u zemljama članicama EU-a.....	39

POPIS TABLICA

Tablica 1. Promjene stopa doprinosa u Republici Hrvatskoj od 1994. do 2020. godine	11
--	----

SAŽETAK

Cilj ovog završnog rada je analiza doprinosa kao jedne vrste javnih prihoda s posebnim naglaskom na važnost doprinosa za mirovinsko osiguranje. Doprinosi za mirovinsko osiguranje su vrsta parafiskalnih davanja, čija je temeljna zadaća financiranje sustava mirovinskog osiguranja. Doprinosi su se prvi put javili još u 13. stoljeću u Engleskoj, ali pruskog kancelara Bismarcka smatra se „ocem“ doprinosa za socijalno osiguranje. U Hrvatskoj doprinosi za socijalno osiguranje javljaju se još 1922. godine kada je kralj Aleksandar I. Karađorđević uveo Zakon o socijalnom osiguranju radnika.

Danas se u Hrvatskoj doprinosi za mirovinsko osiguranje dijele na obvezne doprinose mirovinskog osiguranja iz prvog stupa (15%) i na obvezne doprinose mirovinskog osiguranja iz drugog stupa (5%). Iako svaka država ima drukčije uređen mirovinski sustav i s drugačijim karakteristikama, svim državama diljem svijeta zajedničko je da su doprinosi osnovni prihod za financiranje mirovina.

Analizom prihoda, osiguranika, korisnika mirovina te vrsta mirovina možemo vidjeti kako je kod hrvatskog mirovinskog sustava najproblematičniji omjer korisnika mirovina i osiguranika odnosno nedostatan priljev prihoda od doprinosa za financiranje isplate mirovina. Hrvatski mirovinski sustav i dalje je opterećen brojnim problemima, stoga možemo zaključiti kako je hrvatskom mirovinskom sustavu nužno potrebna opsežna mirovinska reforma.

Ključne riječi: mirovinski sustav, međugeneracijska solidarnost, kapitalizirana štednja, doprinosi za mirovinsko osiguranje.

SUMMARY

The aim of this final paper is to analyze contributions as a type of public revenue with special emphasis on the importance of contributions for pension insurance. Pension insurance contributions are a type of parafiscal benefits, the basic task of which is to finance the pension insurance system. Contributions first appeared in 13th century England, but Prussian Chancellor Bismarck is considered to be the "father" of social security contributions. In Croatia, social security contributions date back to 1922, when King Alexander I Karadjordjevic introduced the Law on Social Insurance for workers.

Today in Croatia, pension insurance contributions are divided into mandatory pension insurance contributions from the first pillar (15%) and mandatory pension insurance contributions from the second pillar (5%). Although each country has a differently regulated pension system and with different characteristics, all countries around the world have in common that contributions are the basic income for financing pensions.

By analyzing income, insured persons, pension beneficiaries and types of pensions, we can see that the most problematic ratio of pensions and insured persons in the Croatian pension system is the insufficient inflow of income from contributions for financing the payment of pensions. The Croatian pension system is still burdened with numerous problems, so we can conclude that the Croatian pension system urgently needs a comprehensive pension reform.

Keywords: pension system, pension insurance, intergenerational solidarity, pension insurance contributions.